
SAVET STRANIH INVESTITORA

Predlog za unapređenje
investicione klime u Srbiji

2004

Beleška o autorskom pravu

Autorsko pravo © 2004. Savet stranih investitora, Hyatt Regency Hotel, ul. Milentija Popovića 5, 11000 Beograd, Srbija i Crna Gora. Sva prava zadržana.

Savet stranih investitora nije ovlašćen niti garantuje za aktuelnost, tačnost, pouzdanost ili bilo koji drugi aspekt vezan za ovaj dokument. Savet stranih investitora ni pod kojim uslovima i ni pod kakvom teorijom odgovornosti, ne može biti odgovoran za izazivanje bilo kakve, direktne, indirektne, posebne, slučajne ili posledične štete, ili za bilo kakvu štetu nastalu iz ili u vezi sa korišćenjem ovog dokumenta, iako je Savet stranih investitora upozoren o mogućnosti izazivanja takve štete.

Sadržaj

Uvodna reč	
predsednika/portparola Saveta Stranih Investitora - g. Christoph Greussing	7
1. Savet Stranih Investitora - Uvod i Opšte Napomene	9
2. Pregled stanja u zemlji	13
Političke prilike	13
Ekonomske prilike	13
Monetarna politika i devizni kurs	13
Spoljni poslovi	16
Fiskalna politika	17
Perspektiva	18
3. Najviši prioriteti Saveta stranih investitora	21
Najviši zakonodavni prioriteti	21
Najviši institucionalni prioriteti	22
Najviši prioriteti poslovne politike	22
4. Zakonodavna i upravna struktura	23
Ustavotvorna struktura	23
Pravosudni sistem	24
Zakon o preduzećima	25
Zakon o koncesijama	26
Zakon o vrednosnim papirima	27
Intelektualna svojina	28
Zakon o radu	29
5. Privatizacija	31
6. Porezi	33
Oporezivanje preduzeća	33
Rezidentni poreski obveznik	33
Poreski obveznici	33
Poreska stopa i osnovica	33
Utanjena kapitalizacija	34
Transferne cene	34
Poreski podsticaji	34
Period neoporezivanja	34
Poreski krediti	34
Ubrzana amortizacija	35
Zapošljavanje invalidnih lica	35
Izuzeća	35
Grupa preduzeća	35
Porezi po odbitku	35
Gubici	35
Kapitalni dobiti i gubici	35
Utvrđivanje i naplata poreza	35
Porezi fizičkih lica: Porez na dohodak građana	36
Rezidenti/nerezidenti	36

Oporezivanje dohotka	36
Ostali prihodi	36
Doprinosi za socijalno osiguranje	37
Porez na fond zarada	37
Godišnji porez	37
Lični poreski odbici	37
Oporezivanje stranih lica	37
Porez na imovinu	38
Porez na nasleđe i poklon	39
Porez na prenos apsolutnih prava	40
Indirektno oporezivanje	41
7. Računovodstvo i revizija	45
Medjunarodni računovodstveni standardi	45
Godišnji finansijski izveštaji	45
Podnošenje finansijskog izveštaja	45
Obavezna revizija	46
Kontni okvir i računovodje	46
Veličina preduzeća	46
Obaveza čuvanja podataka	46
8. Radna snaga, javna administracija	49
Raspoloživost radnom snagom	49
Radno vreme	49
Socijalno osiguranje	49
Stranci	50
9. Finansijski/Bankarski sektor	51
Obuka revizora	51
Uloga Udruženja banaka	51
Tretman akcijskog kapitala banaka	52
Otvorena devizna pozicija	52
Zakonsko kreditno ograničenje	54
Hipotekarno tržište u Srbiji	55
Privremeni hipotekarni registar	56
Srbija i Crna Gora, transakcije između pravnih i fizičkih lica	58
Sindicirani zajam	58
Kreditni limit za poslove lizinga	59
Medjubankarsko devizno tržište	59
Porez na prenos apsolutnih prava	59
Provizija na transakcije na sekundarnom tržištu	60
10. Lizing	63
11. Nekretnine: Vlasništvo nad zemljištem	65
Vladina kontrola nad ponudom i cenom zemljišta	65
Restitucija zemljišta i vlasništva	65
Restrikcije spekulativne kupovine zemljišta i rokovi u kojima gradjevinski radovi mora da započnu i da se dovrše	65
12. Reforma penzionog i socijalnog osiguranja	67
Osiguranje	67
Reforma socijalnog i penzionog sistema	68
13. Tržište telekomunikacija	71
14. Životna sredina	73
15. Hotelijerstvo	75

Vreme je od suštinske važnosti

Posle vanrednih izbora u decembru 2003., Srbija je u novu godinu ušla nastavljajući pregovore između političkih stranaka o formiranju sledeće vlade. Način na koji je vodjena izborna kampanja navodio je na pretpostavku da pregovaranje u post-izbornom periodu neće ići lako. Prilično dugo nije bilo jasno u kom će se pravcu razgovori kretati. Čak se ozbiljno razmišljalo i o novim izborima. Stoji činjenica da je ova situacija doprinela rastućoj zabrinutosti međunarodne zajednice. Iz tog razloga Savet Stranih Investitora je odlučio da dignu svoj glas, ističući da je brzo formiranje vlade od najveće važnosti za nastavak reformi i povraćaj poverenja i kredibiliteta.

Danas, godinu dana od tragičnog ubistva Zorana Djindjića, marta 2003., na čelu Srbije je manjinska vlada sačinjena od stranaka demokratskog bloka. Pred njom je mnogo izazova, poput donošenja novog budžeta, usvajanja nacrtu zakona, započinjanja dubljeg zahvatanja u institucionalne reforme, itd. Kako su prevremeni izbori bili zakazani u novembru 2003., od tada je proteklo dragoceno vreme. A vreme je od suštinske važnosti. Dobre i vredne inicijative kojima su podržavane reforme, zamrznute su i niko se njima više ne bavi. Reforme u Srbiji su praktično zaustavljene.

Sada mnogo toga zavisi od otvorenosti i stručnosti novo-postavljenih ministara od kojih se zehteva da nastave sa procesom transformacije. Da bi se pokazalo kako je Srbija ponovo na "putu reformi", mnoge zakone je potrebno usvojiti i mnogim bi se drugim pitanjima trebalo vratiti. Zemlja je i dalje suočena sa strukturnim problemima, na primer, sa slabom izvozno orijentisanom privredom, što je, u prošloj godini, rezultiralo deficitom na tekućem računu od 2 milijarde evra. Pored toga, na temeljima globalne recesije, stopa ekonomskog rasta u Srbiji 2003. pala je na 1,5 odsto. Te godine industrijska proizvodnja je smanjena za 3 odsto a tokom istog perioda zvanična stopa nezaposlenosti povećana je na 34 odsto. Samo promptni naponi nove vlade na sprovođenju reformi mogu da spreče da taj debalans ne ugrozi srednjeročnu monetarnu stabilnost koju je zemlja postigla. Stopa inflacije je ipak još ispod 10 odsto. Dinar je relativno stabilan a krajem 2003. devizne rezerve su iznele 3,5 milijardi evra.

Uprkos svojoj zabrinutosti Srbija je i dalje na kratkoj listi investitora. Potencijal ove zemlje je velik. Finansijski rezultati za 2003. investitora u raznim delovima privrede takodje pokazuju da je moguće poslovati u Srbiji i da je finansijske ciljeve moguće ostvariti u razumnom roku. Na stranu to, neophodno je napomenuti da je ovo i dalje teško i nestabilno okruženje koje zahteva dalju i bržu transformaciju. To je razlog zbog kog Savet Stranih Investitora podržava vladu u svojim naporima da nastavi sa sprovođenjem reformi, deleći sa njom iskustva cenjenih međunarodnih kompanija sa ustaljenim interesom u regionu. Zadovoljstvo mi je da vam predstavim drugo izdanje "Bele Knjige" koja je rezultat rada posvećenog tima. Glavni cilj ove knjige je da osvetli glavne prepreke sa kojima se strani investitori suočavaju u svom svakodnevnom poslovanju. Ponavljam, cilj knjige nije samo da kritikuje već i ponudi moguća rešenja zasnovana na principu "najbolje prakse". Savet stranih investitora sebe smatra pouzdanim i stalnim partnerom srbijanske vlade jer sa njom stremi ka istom cilju: unapređenju ukupne ekonomske situacije u Srbiji i stvaranju prosperitetnog, stabilnog i otvorenog okruženja za njen narod.

Kao predsednik i portparol Saveta stranih investitora zahvaljujem se svim učesnicima koji su investirali svoje vreme i energiju za sastavljanje ove knjige. Bez tih radu posvećenih ličnosti ovako velik i važan napor ne bi bio moguć.

Beograd, mart 2004.

Christoph Greussing,
Predsednik/portparol
Savet stranih investitora

Savet stranih investitora - Uvod i Opšte napomene

Savet Stranih Investitora (Foreign Investors Council - FIC) osnovalo je 14 vodećih investitora u Srbiji uz podršku OECD - Investicioni Kompakt za Jugoistočnu Evropu na zvaničnoj osnivačkoj sednici (Osnivačkoj skupštini), održanoj 15.jula 2002.godine u Beogradu, sa jasno izraženim ciljem:

"da zajedno sa vladinim organizacijama doprinese unapredjenju investicione klime za strane i domaće kompanije na tržištu kroz otvoren, neformalan dijalog izmedju različitih interesnih grupa"

Glavna svrha Saveta Stranih Investitora je unapredjenje uslova za investiranje i razvoj poslovanja u Srbiji i Crnoj Gori putem konkretnih predloga za reforme, stimulisanje direktnog stranog ulaganja, promovisanje komunikacije izmedju stranih investitora i nadležnih organa u Srbiji i Crnoj Gori - kako bi se obezbedila pomoć i podrška medjunarodnoj poslovnoj zajednici za prevazilaženje teškoća sa kojima se mogu suočiti u toku ulaganja.

Ciljevi Saveta Stranih Investitora su:

- Poboljšanje investicione i poslovne klime u Srbiji i Crnoj Gori putem konkretnih reformskih predloga;
- Podsticanje direktnih stranih investicija;
- Unapredjenje komunikacije izmedju Saveta stranih investitora i nadležnih institucija u Srbiji;
- Pomoć u cilju prevazilaženja teškoća koji mogu nastati u odnosima sa stranim investitorima;
- Povezivanje sa drugim stranim investicionim organizacijama u regionu Jugoistočne Evrope u cilju razmene najboljih iskustava i prakse;
- Proučavanje konkretnih sredstava u cilju olakšanja regionalnog poslovanja;
- Omogućavanje protoka informacija izmedju članova Saveta stranih investitora i Vlade

Uz sve ove prethodno navedene, jedan od ciljeva Saveta Stranih Investitora je i povezivanje sa drugim organizacijama stranih investitora u celom regionu Jugoistočne Evrope kako bi se iskoristile prednosti razmene iskustava i proučila konkretna sredstva za olakšanje regionalnog poslovanja, a sve to u saradnji sa svim relevantnim organima, medjunarodnim organizacijama i institucijama.

Svih 80 kompanija -sadašnjih članica Saveta stranih investitora već dugo su prisutne u Jugoistočnoj Evropi i želele bi da to svoje bogato iskustvo u Regionu podele sa relevantnim institucijama u Srbiji i Crnoj Gori, kao i da podrže aktivnosti vlade na planu reformi. Takodje su uvereni da ove organizacije mogu izvući znatne koristi od njihovog bogatog iskustava, zajedničkih interesa i ekonomske moći za izgradnju boljeg okvira za buduće poslovanje u Srbiji, kao i u Jugoistočnoj Evropi.

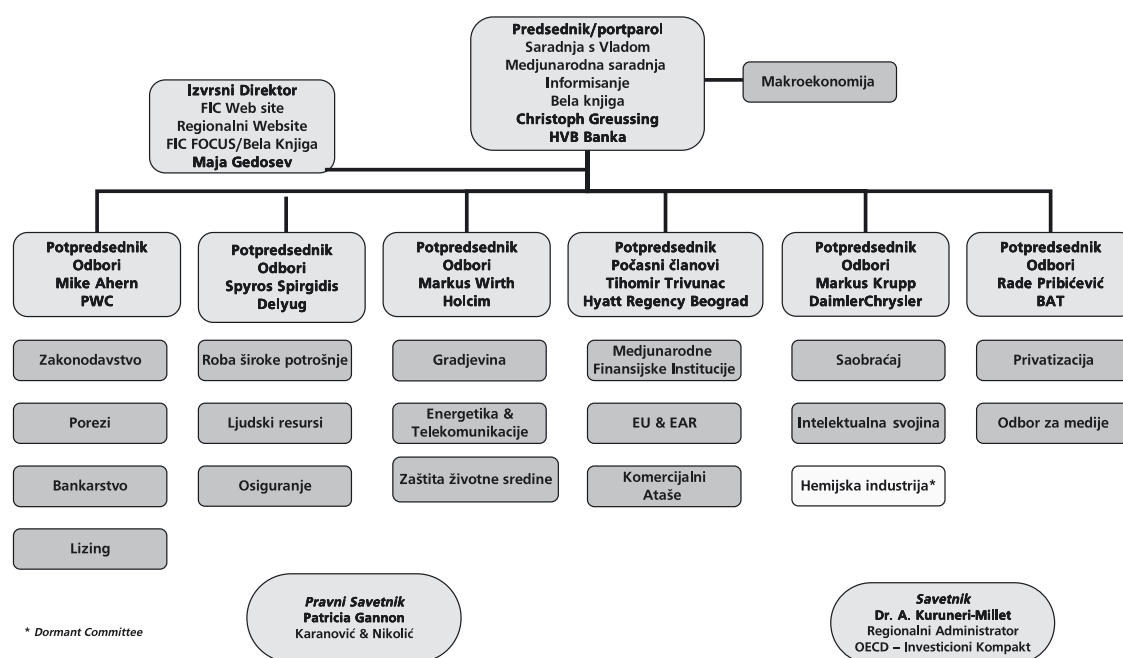
U ovoj fazi razvoja, Savet stranih investitora predstavlja moćno i konstruktivno referentno telo. On predstavlja najveći deo direktnih stranih ulaganja u Srbiji i Crnoj Gori iz više od 15 različitih zemalja, uz zastupljenost raznovrsnih privrednih grana, velikog dela zaposlenih i razvijenu ekonomsku saradnju sa domaćim malim i srednjim preduzećima.

Savet Stranih Investitora ima 16 specijalizovanih radnih odbora koji se redovno sastaju i imaju referentna tela u okviru Vlade i administracije. Odbori su podeljeni po sektorima i obuhvataju: makroekonomiju, bankarstvo, transport, hemijsku industriju, gradjevinarstvo, robu široke potrošnje, energetiku & telekomunikacije i medije; zatim, tu su medjusobno povezani odbori za zaštitu životne sredine, intelektualnu svojinu, privatizaciju, ljudske resurse, poreze, lizing, zakonodavstvo i osiguranje.

FIC posluje u saradnji sa OECD - Investment Kompakt za Jugoistočnu Evropu i tesno saradjuje sa glavnim medjunarodnim organizacijama, prisutnim u Srbiji i Crnoj Gori kao što su MMF, Svetska Banka, Delegacija Evropske Komisije, EBRD, EAR, IFC i Evropska unija.

Savet Stranih Investitora je osnovan kao neprofitna poslovna asocijacija stranih investitora. Organi Saveta su Skupština, Odbor direktora, Predsednik i Izvrсни Direktor.

Organizaciona shema Saveta stranih investitora

BELA KNJIGA 2004. Saveta Stranih Investitora sadrži pregled glavnih prepreka za ulaganje i razvoj poslovanja u zemlji, kao i konkretne predloge za prevazilaženje ovih poteškoća. Knjigu je pripremio i prezentovao Savet Stranih Investitora sa ciljem da predstavlja sredstvo za konstruktivan dijalog i partnerstvo izmedju investitora i organa vlade, kako bi se omogućilo unapredjenje poslovnog i investicionog okruženja i dovelo do porasta privatnog ulaganja.

Ova knjiga može takodje da posluži kao vodič za praćenje procesa reformi koje je utvrdio OECD - Investicioni Kompakt za Jugoistočnu Evropu u okviru Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope. Bela knjiga stoga takodje predstavlja prirodni deo procesa praćenja reformi utvrdjenih od strane OECD- Investicioni Kompakt za Jugoistočnu Evropu.

Objavlivanjem Bele Knjige 2004, FIC želi da pruži odgovore srpskim vlastima na neke od izabranih tema vezanih za nekoliko privrednih sektora. Ova publikacija ne može da obuhvati sve aspekte srpske privrede i zato ne odražava kompletnu sliku i stanje aktivnosti vlade na polju reformi. Upravo zato bi ovu publikaciju trebalo pre shvatiti kao proces koji se redovno ponavlja.

BELU KNJIGU 2004. možete naći na www.fic.org.yu

Kontakt osobe u Savetu Stranih Investitora su:**Christoph Greussing, Predsednik/portparol****Maja Gedosev, Izvršni Direktor****Foreign Investors Council Office**

Hyatt Regency Hotel
 Milentija Popovića 5
 11 070 Novi Beograd
 Srbija i Crna Gora

Tel: +381 11 301 1155

Fax: +381 11 301 1242

E-mail: office@fic.org.yuWeb-site : www.fic.org.yu**PRESEDNICI ODBORA SAVETA STRANIH INVESTITORA:**

BANKARSTVO	Christoph Greussing, HVB Bank	Christoph.greussing@yu.hvb-cee.com
HEMIJSKA INDUSTRIJA	Vladislav Sywala, Tehnogas-Messer	Vladislav.sywala@tehnogas.co.yu
GRAĐEVINA	Henrik Larsson, VELUX	Henrik.larsson@velux.com
ROBA ŠIROKE POTROŠNJE	Spiros Pyrgidis, Delyug	spipyr@delyug.co.yu
ENERGETIKA I TELEKOMUNIK.	Per Haakon Loekka, Ericsson	Per-haakon.loekka@eyu.ericsson.se
MEDIJI	Joachim Zaumsegel, WAZ/Politika	jzaumseg@politika.co.yu
TRANSPORT	Nebojsa Mandic, DHL	Nebojsa.mandic@dhl.com
LJUDSKI RESURSI	Danijela Filipovic, Tetra Pak	Danijela.filipovic@tetrapak.com
POREZI	Mike Ahern, PWC	Mike.ahern@yu.pwcglobal.com
LIZING	Ognjen Medic, Raiffeisen Bank	Ognjen.Medic@rba-belgrade.raiffeisen.at
ZAKONODAVSTVO	Patricia Gannon, Karanovic & Nikolic	Patricia.gannon@karanovic-nikolic.co.yu
PRIVATIZACIJA	Zoran Vujovic, Buda-Cash	budacash@eunet.yu
MAKROEKONOMIJA	Christoph Greussing, HVB Bank	Christoph.greussing@yu.hvb-cee.com
OSIGURANJE	Hadar Zeev, DUNAV - TBIH	zeev.hadar@dunav-tbih.com
ŽIVOTNA SREDINA	Jelena Trninic, Tetra Pak	Jelena.trninic@tetrapak.com
INTELEKTUALNA SVOJINA	Markus Krupp, DaimlerChrysler	Markus.Krupp@DaimlerChrysler.co.yu

Poglavlje 2

Pregled stanja u zemlji

a) Političke prilike

Srbija se još uvek nije oporavila od atentata na premijera Zorana Djindjića u martu 2003. Povećana je politička nestabilnost, što usporava sprovođenje reformskih inicijativa. Iako je Vlada uspela da stanje stabilizuje neposredno nakon atentata, politička scena u zemlji se postepeno pogoršavala. Nakon neuspeha trećih po redu predsedničkih izbora postalo je očigledno da Vlada nije u stanju da zadobije većinsko poverenje birača i stoga su raspisani prevremeni izbori za 28. decembar 2003.

Rezultati ovih izbora su bili neodlučni tako da raspodela poslaničkih mesta u Skupštini Srbije od ukupno 250 članova nije dozvoljavala lako formiranje Vlade. Ultranacionalistička Srpska radikalna stranka (SRS) osvojila je većinu mesta (82), dok je druga po broju osvojenih skupštinskih mandata bila Demokratska stranka Srbije (DSS - 53). Pet stranaka, DSS, Demokratska stranka (DS - 37), G17 Plus (34) i koalicija Srpski pokret obnove (SPO)/Nova Srbija (NS) (23), čine takozvani 'Demokratski blok'. Ove stranke zajedno imaju većinu sedišta u Skupštini Srbije (147 od 250), ali ipak nisu uspele da oforme vladu. Konvencija DS, održana 22. februara na kojoj je Boris Tadić izabran za predsednika Stranke umesto donedavnog premijera Živkovića, nije ništa promenila s obzirom na odluku DS da ostanu u opoziciji.

Tako, nakon više od dva meseca prolongiranja pregovora formirana je manjinska Vlada, zahvaljujući podršci Socijalističke partije Srbije (SPS), a koju čine DSS, G17 Plus i koalicija SPO/NS. 3. marta Vojislav Kostunica (DSS) izabran je za premijera, a Parlament je prihvatio kabinet od osamnaest članova koje je on predložio. DSS premijera Koštunice ima 9 ministara, G17 Plus četiri, koliko ima i koalicija SPO/NS. Miroljub Labus, lider G17 Plus je jedini potpredsednik Vlade. Njegov zadatak će biti da koordinira aktivnostima vezanim za evropske integracije.

Skupština je ukinula uslov da je za uspeh predsedničkih izbora potreban odziv od 50% glasača, čime je uspeh sledećih izbora zagarantovan. Istovremeno, Skupština je takodje poništila odluku o naimenovanju Kori Udovički za Guvernera Narodne banke Srbije i na njeno mesto postavila Radovana Jelašića. Viceduverner za vreme Dinkićevog mandata, Jelašićevo imenovanje garantuje nastavak oprezne monetarne politike, ali sve dok zakon koji reguliše poslovanje Centralne banke dozvoljava da politički proces dovodi u pitanje nezavisnost Narodne banke Srbije, poverenje u ovu instituciju će najverovatnije biti diskutabilno.

b) Ekonomske prilike

Ekonomski rast u Srbiji pao je na 1.5% u toku 2003. Prema zvaničnim statističkim podacima. BDP po glavi stanovnika u 2003. porastao je na, kako se procenjuje, 2.500 US\$ (bez Kosova), što predstavlja porast od 500 US\$ u odnosu na 2002. Oko polovina ovog povećanja se može pripisati padu vrednosti američkog dolara u toku 2003.

Industrijska proizvodnja je pala za 3.0% u ovoj godini, pri čemu je proizvodni sektor, koji čini preko 75% industrijske proizvodnje, zabeležio smanjenje proizvodnje od 4.6%. Od glavnih industrijskih podsektora, samo su hemijska industrija i proizvodnja osnovnih metala postigli porast proizvodnje. Značajni sektor proizvodnje prehrambenih proizvoda i napitaka zabeležio je pad proizvodnje od 2% dok su tekstilna industrija i konfekcija doživele nagli pad proizvodnje. Zaoštavanje budžetskih ograničenja u državnim kompanijama i opšti nedostatak kapitala bili su glavni razlozi koji su doveli do ovog pada industrijske proizvodnje. U isto vreme, poljoprivredu je pogodila prošlogodišnja suša, što je dovelo do pada prinosa.

Slika 1: Industrijska proizvodnja u Srbiji

Izvor: Republički Statistički zavod, NBS, CA IB (procene)

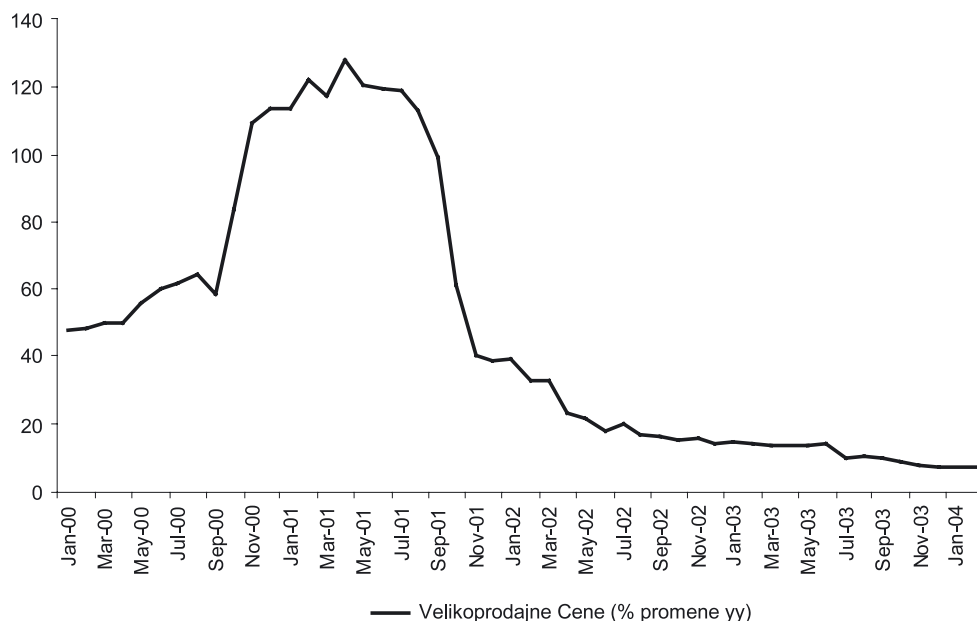
Snažan rast uvoza je nastavljen uprkos porastu nezaposlenosti i padu industrijske proizvodnje. Ovo delimično dovodi u pitanje pouzdanost zvanične statistike, ali takodje ukazuje i na postojanje sive ekonomije, čiju ulogu mehanizma surogata socijalnog blagostanja ne bi trebalo zanemariti. Prema podacima Narodne banke Srbije realne zarade su porasle za 13.6% u 2003. Osim toga, Vlada je bila u mogućnosti da poveća potrošnju u četvrtom kvartalu 2003. nakon ostvarenog značajnog prihoda od privatizacije u septembru i oktobru. Domaća tražnja je zato glavni izvor ekonomskog rasta u 2003.

c) Monetarna politika i devizni kurs

Početak 2003. obeležio je ukidanje ZOP-a, institucije iz socijalističke ere, umesto čega je osnovan moderan domaći platni promet koji podrazumeva funkcionisanje medjubankarskog plaćanja preko centra za obračun i plaćanje pri Centralnoj banci, plaćanja građana preko banaka, dok su fiskalne funkcije u nadležnosti Ministarstva finansija i njegovih resora. Ovaj proces je izazvao početne probleme u pogledu naplate poreza i upravljanja gotovinom, što je dovelo do akumulacije dodatnih 8 milijardi dinara na ime vladinih depozita u bankarskom sektoru u toku ta prva dva meseca do kraja februara 2003. Ovo je omogućilo povlačenje depozita od strane nevladinog sektora i odliv deviza.

Narodna banka Srbije (NBS) preduzela je mere da delimično sterilise ovaj porast bankarske likvidnosti privremeno povećavajući iznos obaveznih rezervi sa 20% na 23% u martu, a zatim vratila ovu stopu na 20% do maja i dalje je snizila u julu na sadašnji nivo od 18%. Ovo poslednje smanjenje je usledilo u trenutku kada je i većina vladinih depozita prebačena iz komercijalnih banaka u NBS.

Slika 2: Kretanje inflacije

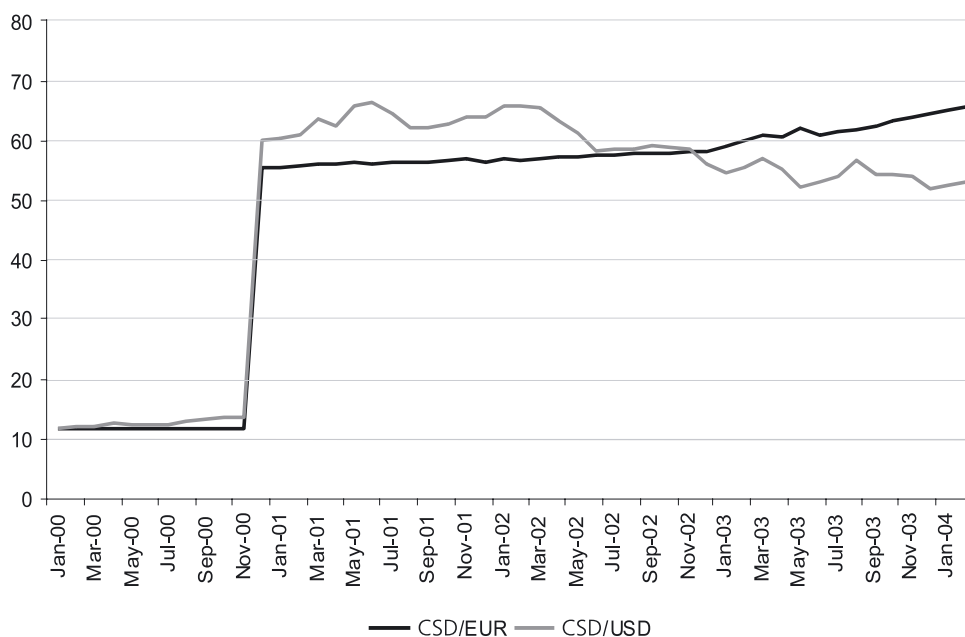

Izvor: NBS

Pošto su prevazidjeni početni problemi vezani za uvođenje platnog prometa, koordinacija fiskalne i monetarne politke je postala efikasnija, a likvidnost olakšana već do sredine godine. U drugoj polovini 2003. prihod od privatizacije fabrika duvana unela je svežu likvidnost u sistem, koji NBS nije mogla da steriliše, uglavnom zbog nedostatka potrebnih instrumenata kao što su repo-sporazumi i tržišne hartije od vrednosti NBS. U periodu od septembra (kada je ostvaren najveći priliv od privatizacije) do kraja godine tromesečni priliv premašio je 48% na godišnjem nivou. Prihod od obveznica Vlade Republike Srbije u periodu od kraja septembra do kraja novembra 2003. pao je za preko 260 bps na 20.11% na ime poboljšane likvidnosti bankarskog sektora usled ovih privatizacija.

Nakon prilično rigidne politke deviznog kursa na početku godine, NBS je prešla na nešto fleksibilniji režim. Generalno, od početka 2003. do kraja godine kurs dinara u odnosu na evro (CSD/EUR) depresirao je za 10.5% u nominalnoj vrednosti i 2.7% u realnoj vrednosti s obzirom da je stopa inflacije pala ispod 8%.

Slika 3: Kretanja deviznog kursa

Izvor: NBS

Kretanje inflacije je bilo veoma povoljno u toku 2003. Iako je politika valutne stabilnosti definitivno doprinela zaustavljanju inflacije, na pad domaće potražnje takodje je delimično uticala i neizvesnost izazvana ubistvom premijera Srbije. Inflacija cena na malo u proseku je iznosila 11.7% u 2003., odnosno 7.5% na kraju godine, uprkos povećanju cene električne struje.

d) Spoljni poslovi

U toku 2003. srbijanski robno-trgovinski deficit povećao se na 4,8 milijardi USD, što iznosi 24% bnp. U dolarskim iznosima, izvoz roba je porastao na 19% u 2003, ali je uvoz povećan za 30%. U domaćoj valuti izvoz je porastao za samo 7.3% dok je uvoz povećan za 17.2%. Srbijanski platni deficit se s druge strane procenjuje na 943 milijarde USD. Srbija uživa nezatni suficit od usluga od skoro 300miliona US\$ i veliki suficit platnih transfera, uglavnom po osnovu doznaka Srba koja žive u inostranstvu i neto otkupa deviza u menjačnicama. Ova druga stavka je iznosila 1 milijardu USD u toku 2003. i uglavnom se odnosi na finansiranje potrošnje od štednje i prihoda sive ekonomije. Način na koji se ovo odražava na devizne rezerve svakako nije održiv po pitanju obima s obzirom na visoku stopu potrošnje. Ostaje da se tek vidi kako će se ova situacija razvijati u narednim godinama.

U toku 2003. prilivi od direktnih stranih ulaganja su premašili iznos od 1,2 milijarde USD, uglavnom zahvaljujući privatizaciji duvanskog sektora. U ovom periodu bilo je potrebno obezbediti inostrano finansiranje od 1 milijarde USD za pokriće platnog deficita.

Tokom 2003. inostrani dug Srbije porastao je na 14.3 milijarde USD sa 11.8 milijardi USD koliko je iznosio krajem 2002. To iznosi 72% od bnp. Iako je i pad vrednosti američkog dolara uticao na ovo povećanje, stalno prisutan visoki platni deficit je u stvari glavni uzrok ovog povećanja. Domaća tražnja i dalje pokreće ekonomski rast, ma koliko on bio nizak, i ovo se jednostavno odražava na viši uvoz roba i usluga.

Iako iznos duga u odnosu na bnp nije suviše visok, dug Srbije u odnosu na izvoz ostaje izrazito visok. U toku 2003. taj odnos je iznosio 414%, a očekuje se da ni u narednim godinama ovaj odnos neće zabeležiti značajniji pad. Otpis 66% dugova prema Londonskom klubu poverilaca bi trebalo da smanji spoljni dug Srbije za oko 1,8 milijardu USD i da znatno rastereti buduće servisiranje dugova.

Čak i ako većina grace perioda za otplatu glavnice spoljnog duga Srbije ne ističe pre 2006-07, servisiranje dugova je već znatno poraslo. U toku 2001. servisiranje dugovanja u odnosu na izvoz iznosilo je 3.9%, ali je povećano na 13.5% u 2003. i očekuje se da će premašiti 25% u 2006. Bez sprovođenja politike koja će privući priliv stranog kapitala i poboljšati efikasnost u velikim delovima privrede nije moguć trajni rast izvoza, pri čemu se otežava servisiranje dugova. Tabela niže prikazuje sliku stanja spoljnog duga zemalja u regionu:

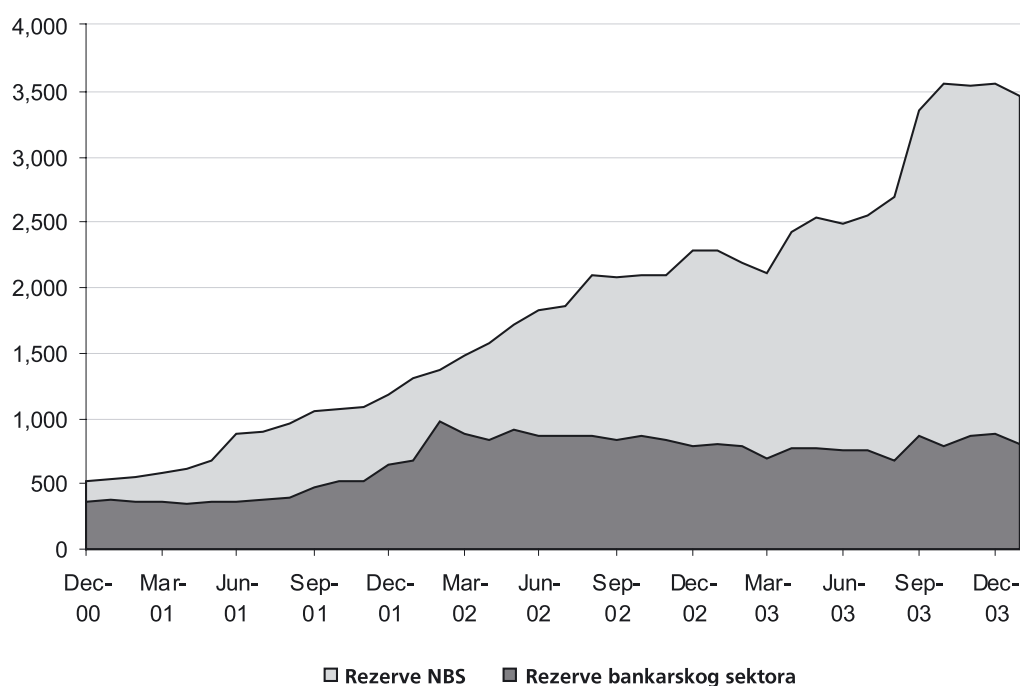
Tabela 1: Pokazatelji sposobnosti otplate spoljnih dugova (2004)

	Bugarska	Hrvatska	Rumunija	Srbija
Deficit na tekućem računu (% od bnp)	-6.5	-6.5	-6.7	-9.9
Strana dugovanja/bnp(%)	57.3	85.8	37.1	72.9
Servisiranje duga/izvoz robe i usluga (%)	26.5	24.9	20.1	15.1
Po kriće uvoza (mesečno)	5.4	5.3	3.6	5.2

Izvor: MMF, Nacionalna Centralna Banka, Bank Austria, CA IB

Javni dug obuhvata najveći deo ovog spoljnog duga. Osim toga, tu je i preostali neizmireni iznos od 3,5 milijarde EUR po osnovu obveznica zamrznute devizne štednje, čiji jedan deo dospeva na naplatu svake godine do 2016, što je trenutno neizmireno. Uz manje učešće neizmirenih blagajnickih, odnosno državnih zapisa, javni dug na kraju 2003. iznosio je oko 86% bnp. To predstavlja pad sa 92.9% bnp iz prethodne godine, ali ovaj dug će se nastaviti da opterećuje javne finansije sve većim servisiranjem dugova u narednim godinama.

Slika 4: Devizne rezerve (u milionima USD)

Izvor: NBS

Postepeni porast deviznih rezervi je stoga od izuzetne važnosti za Srbiju tokom nekoliko narednih godina. U januaru 2004. strane rezerve Srbije pale su za 100 miliona USD na 3,45 milijarde EUR. Od kraja septembra 2003. devizne rezerve bankarskog sektora i centralne banke u osnovi su ostale nepromenjene i iznose 4,23 milijarde USD. Ovo delimično utiče na nesposobnost Narodne banke Srbije da sterilizuje prilive od prihoda iz privatizacije u četvrtom kvartalu 2003. i poveća budžet i privatnu potrošnju koja je usledila nakon tako značajnog priliva. Pokrivenost uvoza je porasla na 5,4 meseca krajem 2003. u odnosu na 4,0 meseca na kraju 2002.

e) Fiskalna politika

Tokom prethodnih nekoliko godina uočen je izvestan broj ključnih pomaka u oblasti fiskalne politike. Poreski sistem je pojednostavljen, dok je efikasnost poreske administracije i naplate poboljšana. Sve ovo je omogućilo vladi da snizi poresko opterećenje obezbeđujući porast prihoda od poreza po stopi višoj od rasta bnp. Uprkos tome, uspeh ovih dividendi ne može garantovati da će se ovaj trend zauvek nastaviti.

U 2003. prihodi su se uglavnom kretali u skladu sa revidiranim predviđanjima Ministarstva finansija, ostvarivani po sporijoj stopi rasta nakon atentata na premijera Djindjica u martu 2003. Dinamika budžetskih rashoda našla se pod uticajem reformi platnog prometa, koje su navele Ministarstvo finansija da odlaže troškove u prvom kvartalu. Ovo je imalo za posledicu smanjenje deficita u prvoj polovini 2003., usled čega su Ministarstvo finansija i MMF postigli dogovor da se rashodi mogu povećati u drugoj polovini 2003. ne dovodeći pritom u pitanje ciljeve budžetskog deficita. Priliv od 800 miliona USD po osnovu prihoda od privatizacije u septembru i oktobru dozvolilo je Ministarstvu finansija povećanje potrošnje.

Od planiranog uvođenja Poreza na dodatu vrednost (PDV) do 1.januara 2004. se odustalo zbog političke nesigurnosti nastale nakon trećih neuspešnih predsedničkih izbora u novembru 2003. kao i usled oslabiljenosti Vlade nakon atentata na premijera Djindjica, što je kulminiralo prevremenim izborima krajem decembra. Do tada je već odavno zaustavljeno sprovođenje značajnih reformi i zakonodavnog programa. Srbija još uvek nije izradila budžet za 2004.godinu. Nova Vlada će gotovo sigurno želiti da izmeni postojeći budžet, što znači da će za usaglašavanje budžeta verovatno biti potrebno da prođu bar dva meseca od formiranja Vlade. Ne očekujemo da bi PDV mogao stupiti na snagu pre januara 2005.

Javne finansije Srbije, gledano sa konsolidovanog nivoa, trebalo bi da pokazuju deficit od 3,5% bnp u 2003. Prema Ministarstvu finansija budžetski prihod bi trebalo da iznosi 42,6% od bnp u 2003, dok će budžetski rashodi iznositi 46.1% bnp. Sledeća tabela predstavlja detaljniji prikaz konsolidovanog budžeta.

Slika 2: Konsolidovani budžet Srbije 2001-2003

	<u>2001</u>	<u>2002</u>	<u>2003 Očekivano</u>
Ukupni prihod	38,9	43,1	42,6
Prihod od poreza	37,1	41,2	40,9
Carine	2,0	2,6	2,6
Porez na dohodak građana	4,6	5,4	5,3
Porez na dobit	0,5	0,5	0,6
Porez na promet	10,2	11,4	11,4
Akcize	3,7	4,9	5,0
Porez na imovinu	0,4	0,4	0,4
Porez na finansijske transakcije	1,4	1,1	0,3
Ostali porezi	3,7	4,3	3,8
Doprinosi za socijalno osiguranje	10,6	10,6	11,5
Neoporezivi prihodi	1,8	1,9	1,8
Ukupni rashodi	40,2	46,7	46,1
Zarade	8,9	9,6	9,6
Ostala kupovina roba i usluga	8,1	7,9	7,4
Penzije	9,9	12,1	12,0
Socijalno osiguranje	3,3	4,0	3,9
Subvencije i prestrukturiranje	5,6	6,2	5,9
Kapitalne investicije	1,1	2,5	2,5
Troškovi servisiranja dugova	1,6	2,0	2,4
Ostali rashodi	1,7	2,4	2,6
Primarni budžetski deficit	0,3	-1,6	-1,1
Ukupni budžetski deficit	1,3	3,6	3,5

IZVOR: Ministarstvo finansija i ekonomije Republike Srbije

Uvodjenje obveznica Ministarstva finansija Republike Srbije bilo je još jedan veliki uspeh u 2003. Uz to što obezbeđuju drugi izvor finansiranja za Vladu, ovi blagajnicki, odnosno drzavni zapisi predstavljaju prvi korak u razvoju domaćeg tržišta. Na porast ovih prihoda generalno je uticalo stanje likvidnosti na tržištu, mada je veliku ulogu u ovome odigrala i zabrinutost za dalji razvoj političkih prilika krajem 2003.godine.

f) Perspektiva

Perspektive srbijanske ekonomije u 2004. zamagljene su nastavkom političke nesigurnosti koja Vlada u zemlji. Nova manjinska Vlada, uz podršku SPS, je na vlasti, međutim, politička stabilnost nije osigurana. Ključno pitanje vezano za ovo političko rešenje je da li će Vlada uspeti da nastavi sa sprovođenjem ekonomskih reformi s obzirom na različite stavove, naročito SPS, u pogledu privatizacije i ekonomske politike. Najbolji scenario u pogledu ekonomske politike bio bi da Demokratska stranka podrži inicijative za ekonomske reforme od opozicije, marginalizujući uticaj SPS.

Izgledi da se sledeći predsednički izbori u proleće uspešno okončaju predstavlja pozitivan znak za političku stabilnost. Nakon dužeg perioda Srbija će konačno imati popunjene sve ključne izvršne funkcije.

Prošlogodišnja niska stopa rasta od 1.5% neće se verovatno značajnije popraviti ove godine. Iako se može očekivati ponovni porast industrijske i poljoprivredne proizvodnje povrh ovih efekata,

moćnosti za porast privatne potrošnje i ulaganja će biti slabe. Glavni razlog za ovo će biti neizvesnost priliva od direktnih stranih ulaganja u 2004. Osim toga, s porastom realnih zarada znatno iznad rasta industrijske proizvodnje izgledi za održiv rast izvoza u kratkoročnom periodu su minimalni.

Srbija i Crna Gora – Aktuelni pokazatelji

	1999	2000	2001	2002	2003	Prognoza	
						2004	2005
<i>Promene u odnosu na prethodnu godinu u %</i>							
Realni BNP	-21.9	5.0	5.5	4.0	1.5	1.5	2.0
Realna Industrijska proizvodnja	-23.1	10.9	0.0	1.7	-3.0	2.0	2.5
Realni bruto kapital	-26.3	13.3	-	-	-	-	-
Godišnji prosek maloprodajnih cena	42.4	75.7	88.9	19.5	11.7	7.5	6.0
Godišnji prosek nezaposlenosti	25.5	26.8	27.9	31.3	34.3	35.5	35.5
Bilans budžeta (Centralne Vlade u % BNP)	-5.6	-0.9	-1.4	-4.5	-4.5	-4.5	-4.0
<i>U milionima EVRA</i>							
Izvoz robe	1,571	2,080	2,235	2,549	2,202	2,240	2,540
Uvoz robe	3,089	4,015	5,398	6,680	6,447	6,280	6,560
Stanje na tekućem računu	-716	-660	-1,249	-1,211	-2,007	-1,780	-1,600
Stanje na tekućem računu (u % BNP)	-5.2	-6.0	-9.7	-12.7	-11.1	-9.9	-9.3
Neto priliv direktnih stranih investicija	105	27	184	594	1,016	400	480
Bruto spoljni dug (kraj godine)	10,071	12,337	13,335	12,500	12,180	13,080	13,500
Bruto strani dug (kao % BNP)	72.9	111.9	103.2	75.2	73.3	72.9	74.6
Pokriće uvoza (na mesečnom nivou)	1.0	1.5	2.7	4.0	5.3	5.2	5.0
Prosečna paritetna stopa : CSD /EUR	11.7	34.9	59.4	60.5	65.3	70.0	75.0
Prosečna paritetna stopa : CSD /USD	11.1	37.5	66.7	63.9	57.4	56.0	60.0

Izvor: MMF, NBS, Savezni Zavod za Statistiku, CA IB

Prema Proširenom sporazumu MMF Narodna banka Srbije se obavezala na remonetizovanje ekonomije kroz porast neto deviznih sredstava. Bez odgovarajućeg priliva deviza, bilo putem kredita, donacija ili ulaganja obim rasta novčane mase i, proširenjem, ekonomska aktivnost ostaje ograničena. Kao što je navedeno, investiciona komponenta ove matrice je najviše ugrožena, mada će obim deviznih donacija zavisi od saradnje Vlade sa EU, SAD i sa Hagom.

U takvim uslovima rasta očekujemo da će prosečna inflacija iznositi ove godine 7.5%. Prošlogodišnje aktivnosti u smislu negativne inflacije se neće ponoviti, ali bilo kakav rast cena infrastrukture i komunalnih usluga ne bi trebalo da dovede u pitanje dosadašnje rezultate. Takođe očekujemo neznatni realni i nominalni pad vrednosti dinara. Do kraja 2004. očekujemo da će kurs dinara u odnosu na evro biti 75. Monetarne vlasti će, po našem mišljenju, nastojati da obezbede konkurentnost cena srbijanskog izvoza bez ugrožavanja stabilnosti cena. Odlaganje uvođenja repo-aukcija tokom 2003. trebalo bi da bude rešeno u toku 2004.

U skladu sa našim predviđanjem sporog rasta u 2004, očekujemo sužavanje deficita platnog prometa. Ovo će biti izazvano sporijim rastom uvoza pre nego stabilnim rastom izvoza. Kreditiranje platnog deficita zajedno sa donacijama i transferima biće od većeg značaja za finansiranje platnog deficita, imajući u vidu očekivani pad direktnih stranih investicija.

Troškovi servisiranja dugova ponovo će porasti ove godine na 20% od izvoza roba i usluga (760 miliona USD). Inostrani dug je dostigao iznos od 14,3 milijardi USD krajem 2003. i ponovo će se povećati ove godine. Bilo kakav zaključak pregovora sa Londonskim klubom očigledno će ojačati makroekonomsku stabilnost i poverenje u srbijansku privredu. Potreba Vlade da oformi novi pregovarački tim za Londonski klub povećava rizik da bi se konačna odluka mogla odložiti do 2005.

Porast deviznih rezervi zavisice od direktnih stranih investicija. Narodna banka Srbije predviđa neto povećanje od 150 miliona USD, što je po našem mišljenju realno s obzirom na naš scenario direktnih stranih investicija.

Budžet Srbije će osetiti efekte sporijeg rasta ponovo u toku ove godine, pre svega kroz niže prihode iz poreza. Štaviše, s obzirom na trenutnu političku situaciju ne očekujemo uvođenje poreza na dodatu vrednost pre januara 2005. To znači da će budžet za 2005. pre nego budžet za 2004. imati koristi od prihoda od poreza nakon uvođenja šire poreske osnovice. Istovremeno, troškovi servisiranja javnog duga porašće u 2004. i nastaviće da rastu tokom cele ove decenije. S izradom nacrta budžeta koja će verovatno par meseci kasniti, kasnice i sprovođenje planiranih reformskih inicijativa.

Najviši prioriteti Saveta Stranih Investitora

Na osnovu jednoglasnog zaključka članova Saveta stranih investitora sledi lista najviših prioriteta Saveta Stranih Investitora koji se poklapaju sa prioriternim ciljevima reformi zacrtanim instrumentima monitoringa Pakta za investicije OECD i drugih međunarodnih organizacija poput Evropske Komisije, Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke.

Za detaljnije informacije i detaljniju listu prepreka u poslovanju i investiranju zajedno sa predlozima Saveta Stranih Investitora za njihovo poboljšanje, koristite tekst Saveta stranih investitora objavljen u ovoj Beloj knjizi 2004.

a) NAJVIŠI zakonodavni prioriteti

Zakoni za usvajanje

- Zakon o anti-monopolu
- Zakon o izbegavanju konflikta interesa u obavljanju društvenih funkcija
- Zakon o spoljnoj trgovini
- Zakon o investicionom fondu
- Zakon o hipoteci
- Zakon o denacionalizaciji
- Zakon o registraciji poslovnih lica
- Zakon o vlasništvu i restituciji zemljišta
- Zakon o urbanom planiranju i gradjevinarstvu
- Zakon o porezu na dodatu vrednost

Zakoni za reviziju

Zakon o stečaju

- Da obezbedi veća prava i pozitivno rešavanje žalbi većih kreditora, predvidi efikasniji i nepristrasniji način prodaje imovine i ubrza njen postupak
- Da ne dozvoli poslovanje kompanije po svaku cenu i na trošak postojećih kreditora

Zakon o preduzećima i Zakon o vrednosnim papirima

- Da u tekstovima pomenutih zakona izbegne nesuglasice i ukloni članove koji medju dva zakona unose konflikt
- Da Zakon o preduzećima obradi pitanje preduzeća u društvenom vlasništvu koja će ostati na programu privatizacije

Zakon o porezu na prihod kompanija

- se prilagodi uvodjenju Međunarodnog standarda finansijskog izveštavanja

Zakon o vrednosnim papirima i finansijskom tržištu

- Da dozvoli emitovanje akcija u stranoj valuti
- Da ukloni prevelike prepreke transakcijama na sekundarnom tržištu kratkoročnih vrednosnih papira
- Da poboljša postupak intervencije Narodne banke Srbije na deviznom tržištu

b) Oblasti za poboljšanje

Bankarstvo

Stanje otvorenog deviznog računa: bankama sa akcijskim kapitalom uplaćenim u devizama dozvoliti da u prijavi o maksimumu stanja na deviznom računu takav kapital prijave kao devizna sredstva.

Zakonsko kreditno ograničenje: pri obračunu kreditnog ograničenja banke, dozvoliti da se iz toga u celosti odbiju sve doznake za koje garancije daje matična banka.

Zemljište i nekretnine

Monopolska kontrola građevinskog zemljišta: ukinuti monopolsku kontrolu vladine agencije nad ponudom urbanog zemljišta i dozvoliti tržištu da odredi cenu.

Izgradnja: Ukinuti vremensko ograničenje za izvodjenje radova

Hipoteka: Uvesti registar privremene hipoteke

Oporezivanje

Poreska administracija i zakonodavstvo: uvesti sistem zabrane donošenja fiskalnih mera na osnovu nepreciznog tumačenja zakona, diskrecionog prava i oklevanja poreske administracije da propiše opšta pravila - što sve doprinosi neodrživoj neizvesnosti.

c) NAJVIŠI institucionalni prioriteti

Administracija

- Osnovati "jedan šalter" za sve dokumente potrebne za registraciju posla i administrativne poslove
- Pojasniti mandate, odgovornost i ovlašćenja ministarstava i vladinih agencija
- Poboljšati i usmeriti metodologije rada i postupaka unutar javne administracije
- Osnovati efikasno, nezavisno telo odgovorno za reviziju javnih finansija

Bankarstvo

- Obučiti revizore Narodne banke Srbije u skladu sa zaokretom u orijentaciji kontrolne funkcije

Osiguranje

- Formirati efikasno kontrolno telo za monitoring i sprovođenje zakona.

Pravosudje

- Obučiti sudije i njihovo osoblje o komercijalnim pitanjima
- Učiniti sudske izveštaje jasnijim
- Uvesti transparentne mehanizme za postavljanje sudija
- Osnovati efikasnu, nezavisnu anti-korupcijsku agenciju zaduženu za kažnjavanje kršenja zakona

NAJVIŠI pririteti poslovne politike

- Sprovesti jasan, precizan i realan program rada na zakonskoj regulativi i reformi propisa
- Prihvati strategiju direktnih stranih investicija i konkurentnosti na regionalnom i međunarodnom nivou

Članovi Saveta žele takodje da skrenu pažnju i na potrebu hitnog rešavanja najvećih problema infrastrukture koji ometaju poslovne aktivnosti i ugrožavaju investicije. Medju ove probleme spadaju nedovoljan broj digitalnih i ISDN telekomunikacionih linija, neadekvatan kvalitet poslovnog prostora i loš kvalitet puteva

Zakonodavna i upravna struktura

a) Ustavotvorna struktura

Kretanja u 2003. godini

Na temelju Ustava i primene zakona SRJ je prošla kroz ustavne promene i 4. februara 2003. godine postala je Zajednica Srbija i Crna Gora.

Zajednica Srbija i Crna Gora ima demokratski i parlamentarni predstavnički sistem. Pravni sistem Zajednice zasnovan je na principima Rimskog prava i Evropskog građanskog prava čime su omogućena prava privatnog vlasništva. Glavni izvor zakona su zakoni koje donosi Parlament. Međutim, legislativa je podeljena na federalnom i nivou republika.

Srbijom i Crnom Gorom vlada predsednik, jednodomna Skupština (sastavljena od 126 članova od kojih su 91 iz Srbije i 35 iz Crne Gore, kao i petočlanog Saveta ministara (ministra inostranih poslova, odbrane, unutrašnjih i spoljnih poslova i ljudskih i prava manjina).

Zajednička država poseduje ograničen okvir kompetencija, prvenstveno u oblastima kao što su odbrana, međunarodni odnosi, zaštita ljudskih prava, zajedničko tržište i kontrola granica. Srbija i Crna Gora imaju zajedničku vojsku. Sud Srbije i Crne Gore ima jurisdikciju nad ograničenim okvirom ustavnih i administrativnih pitanja. Ustavni sud Zajednice SCG i Ustavni sudovi Srbije i Crne Gore ovlašćeni su da presudjuju o konstitutivnoj validnosti zakona koje donose Parlament i Vlada, ili izvršnih aktivnosti kao i da naredi ponavljanje postupka. Ovim sudovima može se obratiti direktno svako lice.

Federalni zakoni ranije SRJ koji su se odnosili na oblasti pod jurisdikcijom nove države primenjivani su i dalje kao pravni akti Zajednice Srbije i Crne Gore. Iako su države-članice Srbija i Crna Gora mogle da primenjuju federalne zakone ranije SRJ koji nisu u jurisdikciji zajedničke države, u najvećem broju slučajeva one su donele nove zakone. U okviru svojih jurisdikcija zemlje-članice su osnovale svoje sopstvene vladine institucije. U takvoj situaciji, na početku su federalne institucije prenešene na nivo Srbije, poput Narodne banke Srbije i Savezne carine, da bi bile zamenjene sa istom vrstom institucija osnovanih na nivou zemalja-članica Zajenice.

Između dve zemlje-članice Zajednice, Srbije i Crne Gore, monetarni sistem je razdvojen. U obe zemlje-članice primenjuju se dve zvanične valute, dinar u Srbiji i evro u Crnoj Gori. Iako postoje dve centralne banke, Centralna banka Srbije i Centralna banka Crne Gore, pred međunarodnim institucijama, prema dogovoru između dve zemlje-članice, Zajednicu SCG predstavlja Narodna banka Srbije.

Pored toga, po isteku trogodišnjeg perioda tranzicije, svaka članica Zajenice može da pokrene inicijativu za poretanje postupka razdruživanja državne zajednice.

Pozitivni znaci:

Pod uticajem političkog konflikta između Crne Gore i državne zajednice, Crna Gora je donela sopstvene zakone po pitanjima koja su bila pod jurisdikcijom federacije. Kao rezultat, anomalije su se javljale u svakoj situaciji konflikta između federalnih i republičkog zakonodavstva Crne Gore.

Posle poduže javne debate situaciju su razjasnile vlade Srbije i Crne Gore prihvatajući 1. Jula 2003. godine Akcioni plan harmonizacije ekonomskih sistema zemalja-članica Državne Zajednice Srbija i Crna Gora, u cilju sprečavanja i uklanjanja prepreka slobodnom kretanju ljudi, robe, usluga i kapitala. Dve zemlje-članice uskladile su svoju legislativu po najbitnijim pitanjima poput zapošljavanja, spoljnotrgovinskog režima, predstavljanja u međunarodnim organizacijama, poreskog sistema, finansijskog posredovanja, tržišta vrednosnih papira, itd. Akcionim planom legalizovana je gore pomenuta anomalija i jasno definisana kompetentnost svake od zemalja-članica.

Savet preporučuje:

Neophodna je dalja kompilacija ili harmonizacija nekih zakona između dve zemlje članice sa zadatkom obezbeđenja slobodnog i funkcionalnog kretanja kapitala i usluga. Ovo pitanje bi trebalo uputiti podjednako obema zemljama članicama Zajednice, s obzirom na to da stranim investitorima pričinjava mnoge administrativne probleme.

b) Pravosudni sistem

U obe republike, Srbiji i Crnoj Gori tri su sudske instance - opštinska, okružna i vrhovna. Opštinski sudovi su najčešće prva pravosudna instanca i njihova jurisdikcija pokriva teritoriju jedne ili više opština. Tako, na primer, grad Beograd ima pet opštinskih sudova nadležnih za oko 11 opština. Opštinski sudovi su nadležni za rešavanje svih građanskih sporova, pitanja koja proističu iz radnih odnosa i gradjevinarstva, naknade štete, itd. Dakle, po svim pitanjima koje nisu u vezi sa komercijalnim pitanjima. U vezi jurisdikcije i kompetencija konkretnih sudova, ukoliko predmet nije upućen na viši sud, generalno svi sudski sporovi potpadaju pod jurisdikciju lokalnih sudova.

U 2003. godini nije zabeleženo značajnije poboljšanje u sistemu sudstva. Naime, sudski postupak je i dalje veoma spor, delom zbog (1) neodgovarajuće obuke sudija, (2) nedovoljnog broja kvalifikovanih sudija i (3) zastarelog Gradjanskog zakona.

Trenutno je situacija takva da, ukoliko sudija zadovoljava sledeće kriterijume (1) završen fakultet (2) položen pravosudni ispit i (3) ima najmanje tri godine sudske prakse, može biti postavljen doživotno na niži sud na koji ga postavlja Parlament. Po postavljenju ulaže se nedovoljno napora za obrazovanjem sudija na specijalizovanom zakonskom polju. Veoma je važno obrazovati sudije, posebno one na nižim sudovima, kroz seminare i konferencije. Nadalje, iako je sudija postavljen doživotno, naša je preporuka da se rad sudija procenjuje u kontinuitetu.

Nadalje, zbog velikog broja predmeta po sudiji, slučajevi se i dalje vode na duge staze. Iz tog razloga preporučujemo odgovarajuće obrazovanje i zapošljavanje većeg broja sudija, kako bi sudije, u tom slučaju, imale manje predmeta i više vremena za njihovo rešavanje, to bi ubrzalo sudski proces.

Savet preporučuje:

U zakon o građanskim sudovima neophodno je uneti radikalne promene i to na dva načina (1) ograničiti obaveze sudova i (2) odobriti odredjen vremenski period za pripremu slučaja. Prvo i pre svega reporučujemo da se sudovi oslobode obaveze da utvrđuju činjenice ex officio već da postupak donošenja odluka ograniče na osnovu dokaza koje podnosi tužilac. Na taj način, sud će usmeriti pažnju na postojeće dokaze a stranke će za podnesene dokaze snositi odgovornost.

Preporučujemo da se strankama odobri period od 6 meseci za pripremu slučaja te da prikupe svaki dokaz koji bi mogao da posluži kao potvrda tužbe ili odbrane. Po isteku tog perioda ni jedan novi dokaz ne bi bio prihvaćen. Na taj način, strane u sukobu bi se oslobadiale navike oslanjanja na sudove i zloupotrebu proceduralnih prava, te bi se na taj način izbeglo odlaganje postupka.

Sudska saslušanja beležiti stenografski ili na drugi prigodan način kako bi svaka reč u postupku (sudije, branioca, svedoka i veštaka) bila korektno zabeležena. Na taj način bilo bi lakše procenjivati odgovornost sudije i uticati na unapredjenje procesa donošenja odluke. U sadašnjoj praksi, strane daju svoje izjave sudu a sudija diktira njihove izjave sekretarici (sekretaru) suda u celosti ili delimično. Radeći kako sada radi, sudija bi mogao da neke bitne činjenice propusti, što bi u kasnijoj fazi postupka moglo da bude od suštinskog značaja.

c) Zakon o preduzećima

Saveznim zakonom usvojenim 1996. godine Zakon o preduzećima imao je za cilj regulisanje svih oblika udruživanja, organizacije preduzeća i upravljanja u svim oblicima preduzeća osnovanih na teritoriji ranije SRJ. Kada je Parlament Crne Gore 29. januara 2002. godine prihvatio svoj sopstveni zakon o preduzećima, u republici Srbiji je Zakon o preduzećima i dalje ostao na snazi.

Druge specijalizovane oblasti poput osiguranja, bankarstva i berza vrednosnih papira, padaju pod njihove sopstvene zakone (Zakon o bankama i drugim finansijskim institucijama, Zakon o osiguranju imovine i lica), tako da opšte odredbe Zakona o preduzećima služe isključivo kao nadomeštaj ovim specifičnim zbirkama zakona u posebnim oblastima.

Novi Zakon o stranim ulaganjima usvojen 2002. godine uneo je značajna poboljšanja za strana pravna i fizička lica u vezi sa njihovim investiranjem u republiku Srbiju, dajući takvim pravnim i fizičkim licima isti tretman kao domaćim licima, kao i izvesne poreske i carinske olakšice. (Republika Crna Gora je 2000. godine usvojila sopstveni Zakon o inostranim investicijama).

Prema Zakonu o preduzećima razlikuju se četiri tipa: sa ograničenom odgovornošću, mešovito preduzeće, neograničeno partnerstvo i ograničeno partnerstvo. U sva četiri oblika preduzeća imaju status pravog lica. Poslednja dva oblika, neograničeno partnerstvo i ograničeno partnerstvo u Srbiji se retko mogu naći. Iako Zakon o preduzećima ne određuje minimum zahteva akcijskog kapitala potrebnog za partnerstvo, članovi u neograničenom partnerstvu (koji mora da budu fizička lica) zajedno su i potpuno odgovorni za obaveze u partnerstvu. U modelu ograničenog partnerstva, većinski partner ostaje odgovoran prema obavezama iz partnerstva dok je partner sa manjinskim učešćem izložen riziku samo do nivoa svojih investicija.

Preduzeće sa ograničenom odgovornošću (ili d.o.o.) predstavlja najčešće korišćen zakoniti oblik preduzeća u Srbiji i Crnoj Gori. D.O.O. je samostalno pravno lice koje može da okupi od minimum jednog do maksimum 30 akcionara koji mogu da budu ili pravna ili fizička lica. Odgovornost svakog od akcionara ograničeno je do svog udela u partnerstvu u preduzeću sa ograničenom odgovornošću (tj. Samo u veoma retkim slučajevima odgovornost takve kompanije može da se prenese na akcionare). Akcije u preduzeću sa ograničenom odgovornošću izražavaju se u procentima (tj. Akcionar može da poseduje samo jednu akciju izraženu u procentima). Ulog u akcijski kapital može da bude ili u obliku gotovine ili kao specifičan ulog (oprema, roba, know-how i drugii fizički ili intelektualni ulogi). Medjutim, minimum gotovinskog akcijskog uloga je utvrdjen na ekvivalent od USD 5.000 od čega jedna polovina mora da se uplati pre registracije kompanije dok se druga polovina može uplatiti unutar dvogodišnjeg perioda od registracije. Po usvajanju Deviznog zakona u januaru 2002. godine, stranom licu je omogućeno da svoju investiciju realizuje u stranoj valuti.

Mešovito preduzeće (a.d.) može da ima jedno od dva oblika koje priznaje Zakon o preduzećima: privatna mešovita preduzeća i društvena mešovita preduzeća. Minimum gotovinskog akcijskog kapitala koji se zahteva za osnivanje mešovitog preduzeća veći je od onog potrebnog za osnivanje preduzeća sa ograničenom odgovornošću (tj. USD 10.000 za privatna mešovita preduzeće a USD 20.000 za društveno mešovito preduzeće). Kako Srbija još uvek nema razvijeno devizno tržište, i dalje su oba mešovita preduzeća dominantna u poslovima kao što su bankarstvo ili osiguranje, i koji, prema važećim propisima, moraju da se osnuju kao mešovita preduzeća.

Najnoviji amandmani na Zakon o preduzećima usvojeni su jula 2002. godine i uglavnom su namenjeni: (a) pojednostavljenju postupka za dobijanje dozvola potrebnih za započinjanje poslovanja, (b) skidanju obaveza odgovornosti preduzeća za obaveze svojih filijala, i (c) olakšavanju procesa privatizacije zaobilazanjem upravljačke kontrole u procesu privatizacije, što bi moglo da uzrokuje frustracije u samom postupku privatizacije.

Potrebno je, medjutim, istaći da je Zakon o preduzećima i sa amandmanima i dalje relikv prošlosti, kao potsetnik na apsolutno različitu poslovnu klimu. U svetlu toga, Ministarstvo privrede i privatizacije Srbije sačinilo je Nacrt Zakona o registraciji sa akcentom na obezbedjenje savremenih pravnih rešenja u ovoj oblasti zakonodavstva i ubrzanje postupka registracije preduzeća. Medjutim, ove promene još nisu prihvaćene od strane srbijanskog Paralemnta.

Po pitanju predstavništava, na snazi je i dalje Uredba o opštim uslovima za otvaranje i rad predstavništava stranih lica u Jugoslaviji. Ova uredba obezbeđuje potupak registracije u Registar predstavništava stranih lica u Ministarstvu za ekonomske odnose sa inostranstvom. Značajna osobina predstavništva je da ono nije pravno lice i da su njegove aktivnosti ograničene isključivo na poslove kao što su ispitivanje tržišta i priprema ugovora koji će biti zaključeni sa matičnom kompanijom.

Treba istaći da Zakon o preduzećima preporučuje "materijalizovane" akcije, tj. da akcionari prime štampane certifikate za sve emitovane akcije, ukoliko to zahtevaju, i ukoliko je to predviđeno u dokumentima kompanije o udruživanju. Medjutim, pod novim Zakonom o vrednosnim papirima, sve akcije mora da budu emitovane u elektronskom obliku te da, shodno tome, svi vrednosni papiri emitovani pre nego što je zakon stupio na snagu, moraju da se "dematerijalizuju" od strane emitora u roku 2 godine od datuma osnivanja Centralnog registra za vrednosne papire.

Ima takodje oblasti u kojima je Zakon o vrednosnim papirima u konfliktu sa Zakonom o preduzećima. Pod Zakonom o preduzećima, u kompaniji osnovanoj javnim oglašavanjem licitiranje za preuzimanjem se zahteva samo u slučaju akvizicije znatnog procenta prava glasa (25 odsto i više), dok se pod Zakonom o vrednosnim papirima licitacija za preuzimanjem zahteva u svim slučajevima mešovitim preduzeća, privatnih ili društvenih.

Pozitivni signali:

- *Inostrani investitori pozdravljaju cilj da se radi olakšanja osnivanja preduzeća (kompanija) ili poslovnog prisustva osnuje institucija za sve potrebne radnje*
- *U ovom trenutku za postupak registracije potrebno je, čini se, oko tri nedelje. Do pre samo godinu dana bilo je potrebno šest nedelja. Proističe da je postupak sve efikasniji. Više nema zahteva da se strana investicija registruje kod Saveznog ministarstva za inostrane poslove.*

Savet preporučuje:

- *Sudovima i dalje nedostaje pozitivno iskustvo vezano (pogotovo za mešovita preduzeća) da bi bili sposobni da konzistentno interpretiraju i primene zakon u skladu sa njihovim potrebama. To može da dovede do preteranog korišćenja diskrecionih prava, što dovodi do pravne nesigurnosti za poslovne subjekte u Srbiji. Preporučujemo odgovarajuću obuku sudskog aparata i njihovo stavljanje u odgovoran položaj za vođenje jasno definisanog sudskog postupka po pitanjima kompanija.*
- *Zakone o preduzećima i vrednosnim papirima trebalo bi doraditi amandmanima da bi se uklonile sve razlike i međusobni konflikti.*

d) Zakon o koncesijama

Novi Zakon o koncesijama, koji je u Srbiji stupio na snagu 4. juna 2003. godine, obezbeđuje efikasno uvodjenje privatno-društvenog partnerstva u Srbiji. Koncesija predstavlja pravo koje vlada ili lokalna uprava daju fizičkom ili pravnom licu da koristi javne prirodne resurse ili izvodi javne radove. Stranim fizičkim ili pravnim licima može se dodeliti koncesija sa toliko dugim rokom trajanja koliko to poslovanje zahteva., i prema Zakonu o inostranim investicijama Srbije ne zadire u aktivnost ili teritoriju na kojoj strancima nije dozvoljeno da obavljaju poslove (trenutno to su uslužne delatnosti i oblastima vojnog ili strateškog značaja).

Novim Zakonom o koncesiji znatno je proširena lista sektora koji mogu biti predmet koncesione dozvole. Medju te sektora sada spadaju sirovine, vodosnabdevanje, javni putevi, aerodromi, rečna pristaništa, telekomunikacije, nafta i gas, radovi u lokalnim zajednicama, fabrikama i uslužnim delatnostima, energanama, medicinskim ustanovama, sportskim i rekreativnim objektima, termalnim izvorima i banjama, turističkim objektima i drugim oblastima.

Novi Zakon o koncesiji takodje omogućuje aranžmane po principu gradi-eksploatiši-prenesi, u kom slučaju koncesionar može da finansira, gradi ili rekonstruiše dat mu objekt koncesije, posle čega ga određeno vreme pod određenim uslovima eksploatiše (posle isteka roka objekt koncesije se vraća vladi ili lokalnoj upravi). Trenutno se koncesija daje najduže na rok od 30 godina.

Postupak dobijanja koncesije obavlja se javnim tenderom. U trenutku kada vlada, region ili opština odrede potrebe za konkretnim izvođenjem radova, sastavlja se program tendera. U njemu su opisani radovi i opšti uslovi pod kojim se koncesija dodeljuje i pod kojim radovi treba da se obave. Potom se javni tender objavljuje u Službenom listu Republike Srbije (za veće javne radove tender se takodje objavljuje u lokalnim i međunarodnim štampanim medijima). Tender obavlja posebno ovlašćena Tenderska komisija. Po završetku tenderskog postupka Tenderska komisija Vladi Srbije podnosi izveštaj o rezultatima tendera. Unutar roka od 30 dana od prijema izveštaja Tenderske komisije, Vlada Srbije donosi odluku o izboru koncesionara (Trebalo imati u vidu da u slučaju javljanja samo jednog učesnika na tenderu Tenderska komisija može da ga ponovi ili Vladi Srbije predloži da koncesiju ustupi jedinom učesniku na tenderu).

Između koncesionara i Vlade Srbije svi uslovi koncesije moraju biti definisani u ugovoru o koncesiji koje dve strane zaključuju. Ukoliko koncesija predviđa pružanje izvesnih usluga lokalne uprave tada bi sporazum o koncesiji mogao da se potpiše između koncesionara i odgovarajuće lokalne vlasti u čijoj su nadležnosti te usluge. Sporazum o koncesiji mora biti u skladu sa Programom koncesije i mora biti uskladjen sa odredjenim formalnim zahtevima Zakona o koncesiji. Sporazum o koncesiji mora biti zaključen u roku od 60 dana od konkretnog određivanja koncesionara.

Sporazumom o koncesiji strane u sporazumu koncesionaru iz sopstvene sigurnosti mogu da odobre pravo na prenos koncesionarskih prava trećoj strani. Pored toga, koncesionar se može odlučiti da u slučaju nesporazuma (sve dok predmet nesporazuma nije nekretnina) zatraži međunarodnu arbitražu.

Kao dodatna olakšica, koncesionar može da bude oslobođen plaćanja poreza na profit u prvih pet godina. (Trebalo imati u vidu da na osnovu Zakona o oporezovanju profita kompanija petogodišnji period izuzeća od plaćanja poreza na profit počinje da teče nakon isteka perioda potrebnog za realizaciju projekta tokom koga je ostvaren profit takodje izuzet od oporezovanja).

Pozitivni znaci:

- *Novi Zakon o koncesiji odražava nameru Vlade Republike Srbije da unapredi i pojasni uslove za strane investitore.*

Savet preporučuje:

- *Iako novi Zakon o koncesijama predstavlja dragoceno sredstvo koje olakšava direktnije inostrano investiranje u Srbiji, za Vladu Srbije bio bi koristan predlog da osnuje radnu grupu ili posebnu agenciju koja bi olakšala razumevanje i primenu budućih projekata javnih nabavki*
- *Tamo gde je koncesija dodeljena, postupak bi trebalo da bude uskladjen sa propisima o javnim nabavkama.*
- *Izvesne konkretne propise kojima se određuje postupak za dodelu koncesija u specifičnim oblastima (kao što je Zakon o rudarstvu), trebalo bi uskladiti sa novim Zakonom o koncesijama.*

e) Zakon o vrednosnim papirima

Novi Zakon o tržištu vrednosnih papira i drugih finansijskih instrumenata u Srbiji usvojen je novembra 2002. godine ali je na snagu stupio septembra 2003. Zakonom se regulišu tri glavna polja delatnosti: postupak distribucije i trgovine vrednosnim papirima, aktivnosti ovlašćenih učesnika na tržištu i uloga Komisije za promet vrednosnim papirima.

Distribucija i trgovina vrednosnim papirima

- Emitovanje novih akcija kroz javnu ponudu
- Postupak se inicira objavljivanjem javnog oglasa i pregleda emisije novih akcija, iza kojih sledi niz aktivnosti neophodnih za pretplatu i plaćanje akcija i dobijanje ovlašćenja za emitovanje akcija od strane Komisije za vrednosne papire.

- Trgovanje vrednosnim papirima na berzi

Trgovina vrednosnim papirima na berzi moguća je isključivo preko brokersko-dilerskih kompanija ili ovlašćenih banaka. Kupovina preko 25 odsto akcija koje donose pravo glasa u kompaniji može se realizovati isključivo kroz nadmetanje o preuzimanju koje prethodno mora da odobri Komisija za vrednosne papire. Metodi trgovine vrednosnim papirima bliže su propisani pratećim zakonima i internim propisima berze.

Ovlašćeni učesnici na tržištu

Kao ovlašćeni učesnici na tržištu su Berza, Centralni registar vrednosnih papira, ovlašćene banke, brokersko-dilerske kompanije i Custody banka. Zakon određuje opšti okvir za njihovo osnivanje i poslovanje, prava i obaveze. Ova pitanja su bliže regulisana pratećim zakonima i propisima Komisije za promet vrednosnim papirima.

Komisija za promet vrednosnim papirima

Komisiji je poverena ključna uloga i značajna moć. Između ostalog, ona je odgovorna za propise koji se odnose na primenu Zakona, izdavanje licenci i nadzor nad poslovanjem ovlašćenih učesnika na tržištu. Ona utvrđuje standarde za registraciju berzanske trgovine, utvrđuje sadržaj mandatornih informacija koje treba predstaviti i objaviti, nadgleda stanje i trend na tržištu vrednosnih papira i preduzima korektivne aktivnosti.

Pozitivni znaci:

Zakon je u principu važan korak u regulisanju tržišta vrednosnih papira.

Zakon uvodi savremeni model distribucije i trgovine vrednosnim papirima kao i mehanizme kontrole tog procesa.

Savet preporučuje:

Kompaniji bi trebalo omogućiti da odabere svog strateškog partnera bez rizika od grubog mešanja spolja. Distribucija akcija u ime tog partnera ne bi trebalo da zahteva raspisivanje javne ponude. Broj odredaba otvorenih za diskrecionu intervenciju Komisije za vrednosne papire trebalo bi smanjiti a rokove za donošenje odluka jasno propisati.

Propise koji se odnose na sazivanje sastanaka u kompaniji trebalo bi ukinuti jer bi mogli biti isključeni članovima udruženja kompanije. Sve dok se to ne dogodi, postupak se nepotrebno vuče.

Ova teška i striktna pravila sprovođenja postupka za dobijanje različitih i mnogobrojnih dozvola od strane Komisije za vrednosne papire trebalo bi pojednostaviti.

f) Intelektualna svojina

Zajednica SCG poseduje više propisa kojima se daju garancije i zaštita inostranih investitora na polju intelektualne svojine.

Pre odluke o transferu svoje najkonkurentnije tehnologije uključujući trgovačke marke, dizajn i sl. stroga zaštita prava intelektualne svojine predstavlja obično jedan od preduslova inostranih investitora. U tom smislu, da bi se usaglasila sa međunarodnim standardima i stranim investitorima osigurala zaštitu prava intelektualne svojine stranih investitora - prethodna Jugoslavija je ratifikovala veći broj multilateralnih konvencija koje su i dalje na snazi u Zajednici SCG.

Na međunarodnom nivou, Jugoslavija je potpisala i ratifikovala sporazume kao što su Madridski sporazum koji se odnosi na međunarodnu registraciju trgovačke marke i Madridski protokol, kao i Sporazum iz Lokarna koji se odnosi na međunarodnu klasifikaciju insustrijskog oblikovanja i modela.

Medjutim, uvođenje izvesnih amandmana na tekuću regulativu jedan su od prioritarnih zadataka neophodnih za zaštitu intelektualne svojine. Očekuje se da će takva zakonska rešenja stupiti na snagu neposredno pošto Zajednica SCG postane punopravni član Saveta Evrope i Svetske trgovinske organizacije (STO).

Pozitivni znaci:

- Sve je jača svest o potrebi smanjenja ugrožavanja prava intelektualne svojine, te se prestupnici suočavaju sa sudskim postupkom kako bi se sa tom praksom prestalo.
- Osnovana je posebna radna grupa koja se bavi krivotvorenim proizvodima

Savet preporučuje:

• Zaštitu intelektualne svojine nemoguće je sprovesti bez dobro obrazovane sudskog i administrativnog aparata koji bi bio sposoban da se tim pitanjima bavi. To će zahtevati reorganizaciju postojećeg pravosudnog sistema radi osnivanja posebnih odeljenja koja bi se bavila isključivo registracijom i zaštitom intelektualne svojine. Da bi međusobno saradjivali radi rešavanja problema zaštite prava intelektualne svojine, posebno u vezi organizovanog kriminala i piraterijske proizvodnje, to će takodje zahtevati osnivanje drugih institucija kao što su specijalna odeljenja, nevladine agencije, sa konkretnim ovlašćenjima za sprovođenje istrage i primenu mera. U suprotnom, samo donošenja amandmana na propise bez funkcionisanja mehanizama prinude, biće u znatnoj meri uzaludno..

• Potrebne su mere za sprečavanje ugrožavanja prava intelektualne svojine. To je moguće postići pooštavanjem postojeće regulative i propisivanjem storžih kazni za ugrožavanje prava intelektualne svojine - možda i na način da ono proglašeno kriminalnim delom - čime bi se potencijalni prekršiocu obehrbrili da to delo učine.

• Na kraju, potrebno je sprovesti snažnu medijsku kampanju kako bi se uticalo na širu popularizaciju pitanja intelektualne svojine i povećala osetljivost prema takvim prekršajima.

g) Zakon o radu

Posle dužih javnih i parlamentarnih diskusija novi Zakon o radu stupio je na snagu 21. decembra 2001. Zakon je vidno okrenut ka slobodnom tržištu i u skladu je sa suštinskim ekonomskim i društvenim promenama koje zahtevaju veću elastičnost na tržištu rada u Srbiji. U poredjenju sa prethodnim propisima, najvažnija razlika je u tome što je novi zakon liberalniji kada se radi o postupku zapošljavanja i prestanka radnog odnosa, što poslodavcima daje veću elastičnost u zapošljavanju.

U rukama sindikata i radnika kolektivni ugovor su znali da budu važan instrument. Novim zakonom zaključenje kolektivnog ugovora više nema mandat. Strane su obavezne da pregovaraju, ali ako pregovori ne dovedu do sporazuma, prava i obaveze mogu se regulisati propisima poslodavca i/ili ugovorom o zapošljavanju. Nadalje, novi zakon predviđa da sporazumi stvaraju obavezu samo za one poslodavce koji su ili članovi ili će postati članovi udruženja koje uzima učešće u pregovaranju. To se razlikuje od starih propisa objavljenih u prethodnoj Beloj knjizi, kojima su poslodavci u pojedinim oblastima aktivnosti bili neposredno obavezani da prihvate sporazum, nezavisno od toga da li će ili ne uzeti direktnog ili indirektnog učešća u pregovaranju.

Kao odgovor na veoma brze promene i privrednom okruženju, novi zakon poslodavcima olakšava da radnike uzimaju na neodredjeno vreme (kao u slučaju primanja na odredjeno vreme). Medjutim, rok takvog odnosa je i dalje ograničen najviše na tri godine, što se može pripisati starom sistemu, te bi trebalo ukloniti praksu ugovora o zapošljavanju kojima se ponavlja produženje zapošljavanja i preći na praksu zapošljavanja na neodredjeno vreme.

Kriterijumi i elementi plata u ranijem periodu odredjivani su u najvećoj meri zakonom i kolektivnim ugovorima. Novi zakon samo kaže da zaposleni ima pravo na isputa platu za isti rad, potom daje opšte elemente plate a poslodavcima prepušta da odredjuju posebne kriterijume. U sličnom duhu, zaposlenima se garantuje odmor od najmanje 18 radnih dana i, za razliku od prethodnog zakonskog propisa, zakon ne odredjuje maksimalno trajanje, niti odredjuje odredjivanje dužine godišnjeg odmora.

Prestanak radnog odnosa koji određuje poslodavac predstavlja oblast u kojoj su načinjene suštinske promene. Ugovor se može raskinuti isključivo u slučajevima kada su u pitanju radna sposobnost, spretnost za obavljanje posla i potreba poslodavca, gde su uzroci široko definisani, dajući poslodavcu punu slobodu što je veoma važno, posebno u slučaju nezadovoljstva radnim učinkom, nedostatkom zahtevanog znanja i sposobnosti, lošeg odnosa prema radu, kriminalnim radnjama vezanim za rad, izostajanju sa posla po prestanku neplaćenog odsustva, zloupotrebe prava na bolovanje ili iz ekonomskih, tehnoloških i organizacionih razloga. Prestanak radnog odnosa je pojednostavljen i u slučaju otpuštanja isplata otpremnine se znatno umanjuje. (Starim zakonom je predviđena isplata 24 do 36 mesečnih ličnih dohodaka. Pod novim zakonom, zaposleni imaju pravo na vrednost otpremnine koja polazi od dvostruke mesečne plate pa do pet mesečnih plata, zavisno od dužine zaposlenosti).

Pozitivni znaci:

Novim zakonom su uklonjeni oni propisi iz starog zakona koji su, kako se na to gledalo, zaposlenima pružali preteranu zaštitu a po upravljačku strukturu veoma restriktivni. Novim zakonom se nastoji da uspostavi ravnoteža između potreba za većom elastičnošću na tržištu rada, što za poslodavce predstavlja veliko olakšanje, i zaštiti bezbednost zaposlenih

Savet preporučuje:

- *Sudije bi trebalo obučiti da prave preciznu razliku između starog i novog sistema*
- *Dalja harmonizacija drugih propisa, direktno vezanih za rad i pratećih propisa (novog Kolektivnog sporazuma, propisa o socijalnom osiguranju, itd.)*

Privatizacija

Postupak privatizacije definisan je Zakonom o privatizaciji (Službeni list RS broj 38/01. i 18/03.) i pretežno je zasnovan na modelu direktne prodaje, pri čemu je privatnim kupcima prodato gotovo 70 odsto akcija firmi, bilo aukcijom ili tenderom. Proces privatizacije započeo je 2001. dok su prvi opipljivi rezultati zabeleženi 2002. kada je, prema podacima Agencije za privatizaciju, od 217 firmi na tenderu prodato 12 a na aukciji 205, pri čemu je ostvaren prihod od 261 milion evra plus 320 miliona evra od dodatnih investicija i 140 miliona evra za socijalne programe¹. Nadalje, vlada je ponudila na prodaju svoje manjinsko učešće u 87 firmi od kojih je učešće prodato u 48 po ukupnoj ceni od 81 milion evra.

U 2003. godini proces privatizacije u Srbiji je gotovo utrostručen u odnosu na prethodnu godinu i to u svim segmentima. Putem tendera i aukcija realizovano je 696 privatizacija (stopa uspešnosti iznosi 85 odsto) dok je 121 manjinski paket koji je držala vlada prodan privatnim kupcima preko tržišta kapitala. Ukupni prihodi od privatizacije u 2003. izneli su 974 miliona evra što je dvostruko više od predviđanja².

U 2003. godini kroz tendersku prodaju ponudjeno je 42 preduzeća od kojih su samo 22 (u poredjenju sa 12 u 2002. godini) prodana stranim kupcima. Ukupan iznos realizovan kroz prodaju dostigao je 605,5 miliona evra (trostruko više od iznosa ostvarenog 2002.), dok su dodatne investicije iznele 330,8 miliona evra plus 129,8 miliona evra socijalnih davanja. Tri su šampiona privatizacije u 2003. - Beopetrol i dve fabrike duvana, u Nišu i Vranju, prodane (po redosledu) kompanijama Lukoil, British American Tobacco i Philip Morris International. Ove tri tenderske prodaje vredne su 63 odsto (554 miliona evra) ukupnih prihoda od celokupne prodaje u 2003. godini kako na tenderima tako i na aukcijama.

Od 773 preduzeća ponudjena na prodaju potom aukcije 674 je prodato što je preko tri puta više od broja preduzeća prodanih 2002. godine (prodato je 205). Ukupna cena iznela je 274 miliona evra uz dodatne investicije kupaca od 61,7 miliona evra.

Pozitivni znaci:

- U odnosu na 2002. proces privatizacije je utrostručen kako po broju privatizovanih preduzeća tako i prihodima od prodaje.
- Zahvaljujući promptnom reagovanju Ministarstva privrede i privatizacije (sada Ministarstva za privatizaciju) Zakon o privatizaciji, usvojen juna 2001. dopunjen je amandmanima februara 2003.. Ovi blagovremeni amandmani se nisu odnosili na samu suštinu Zakona već na poboljšanje efikasnosti postupka privatizacije kao i ispravljanja nekih praktičnih pitanja koja su se javila tokom primene Zakona.
- Nacrt zakona o stečaju takodje je u 2003. sačinilo Ministarstvo za privatizaciju i trenutno se pred Parlamentom nalazi na usvajanju. Cilj Zakona je unapredjenje efikasnosti i kvaliteta stečajnog postupka a prihvatanje tog Zakona imaće najznačajniji uticaj u daljim fazama procesa privatizacije.

¹ Podaci su dobijeni ljubaznošću Agencije za privatizaciju

² Izveštaj MMF o stanju u zemlji broj 03/296, od septembra 2003.

Savet preporučuje:

- *Pitanja vezana za funkcionisanje Zakona o vrednosnim papirima (tj. Centralni registar nije počeo da funkcioniše dok je Privremeni registar prestao da funkcioniše) trebalo bi razrešiti pre nego što nanese veću štetu procesu privatizacije.*

POREZI

a) Oporezivanje preduzeća

Rezidentni poreski obveznik

Rezidentni obveznik je svako pravno lice koje je osnovano ili ima sedište stvarne uprave na teritoriji Srbije. Ukupan prihod rezidenta podleže oporezivanju dok se u slučaju nerezidenta oporezuju samo njihov prihod ostvaren poslovanjem u Srbiji.

Poreski obveznici

Poreski obveznici su: akcionarsko društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću, društveno preduzeće, ortačko društvo sa neograničenom i ograničenom odgovornošću, kao i svako drugo pravno lice koji vrši prodaju roba ili usluga.

Poreska stopa i osnovica

Poreska stopa iznosi 14% a poreska godina je kalendarska godina. Poreska osnovica se utvrđuje usklađivanjem računovodstvene dobiti poreskog obveznika pre oporezivanja (po osnovu bilansa uspeha) u skladu sa Zakonom o porezu na dobit preduzeća.

Od 1 januara, računovodstvena dobit se utvrđuje u skladu sa Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja. (IFRS). Zahvaljujući ovim izmenama uslediće smanjenje poreske osnovice u većini slučajeva.

Usklađivanje poreza može se očekivati u sledećim oblastima:

- Inventar (obračunat po prosečnoj ceni);
- Amortizacija; poreske olakšice se daju na stalna materijalna i nematerijalna sredstva primenom degresivne ili proporcionalne metode amortizacije;
- Rezerve i zalihe: rezervisanja na teret rashoda za sumnjiva potraživanja umanjuju poseku osnovicu u skladu sa Zakonom o računovodstvu;
- Troškovi zaposlenih (na pr. zarade, doprinosi za socijalno osiguranje): se ne oporezuju;
- Izdatci za zdravstvenu zaštitu, naučne, obrazovne, humanitarne, verske ekološke ili sportsko rekreativne namene priznaju se kao rashod u iznosu najviše do 3,5% od ukupnog bruto prihoda;
- Izdatci za kulturne namene priznaju se kao rashod u iznosu najviše do 1,5% od ukupnog bruto prihoda;
- Članarine trgovačkom komorama i drugim udruženjima (izuzev političkim strankama) priznaju se kao rashod najviše do 0,1% ukupnog bruto prihoda;
- Izdatci za reklamu, propagandu i poslovnu reprezentaciju priznaju se kao rashod u iznosu do 3% od ukupnog bruto prihoda.

Utanjena kapitalizacija

Kamata plaćena preduzeću sa statusom povezanog lica koja premašuje proizvod četvorostruke vrednost akcijskog kapitala i rezerve i 110% kamatne stope Centralne Banke u zemlji zajmodavca ne priznaje se kao rashod u poreske svrhe. Ovaj višak može se preneti kao rashod za narednu godinu.

Transferne cene

Prilikom popunjavanja poreske prijave, preduzeće mora da prikaže cene u vezi transakcija sa povezanim licima i da ih uporedi sa cenama transakcija između nezavisnih subjekata (princip "van dohvata ruke"). Kreditni odnosi između povezanih preduzeća se upoređuju sa kreditnim uslovima na tržištu. Na sve neobjašnjene razlike obračunava se porez na dobit.

Poreski podsticaji

Postoji više poreskih podsticaja uvedenih s ciljem da se privuku investitori u određene privredne sektore i oblasti kao i da poboljša zapošljavanje radnika..

Period neoporezivanja

Poreski obveznik, koji uloži minimum 600 miliona dinara u osnovna sredstva i dodatno zaposli najmanje 100 lica u toku perioda ulaganja oslobađa se plaćanja poreza na dobit u period od 10 godina. Poresko oslobađanje primenjuje se po ispunjenju ova dva uslova ali tek od prve godine u kojoj je ostvarena oporeziva dobit.

Poresko oslobađanje je srazmerno ulaganju u odnosu na ukupnu vrednost osnovnih sredstava nakon ulaganja. Sve dok se ne steknu uslovi za oslobađanje od plaćanja poreza, poreski obveznik ima pravo na poreske kredite date u daljem tekstu.

Samo nova osnovna sredstva kupljena u Srbiji ili uvozna osnovna sredstva (nova ili polovna) se oslobađaju plaćanja poreza u ovom periodu. Nije jasno definisano da li se to odnosi i na osnovna sredstva obezbeđena iz doprinosa u stvarima.

Da bi se ispunio uslov o zapošljavanju novih radnika, nije potrebno da oni pre toga budu nezaposleni.

Ukoliko u toku perioda poreskog oslobađanja poreski obveznik prekrši neki od nužnih uslova gubi pravo na poresko oslobađanje. Poreski obveznik mora da plati porez koga je bio oslobođen a koji se valorizuje primenom stope inflacije.

Predviđen je period poreskog oslobađanja od 5 godina ukoliko preduzeće, u nerazvijenim regionima, investira najmanje 6 miliona dinara u svoja osnovna sredstva i zaposlila najmanje 5 radnika.

Dobit ostvarena po osnovu koncesija je oslobođena poreza u toku 5 godina.

Poreski krediti

Poreski obveznik, koji dodatno zaposli radnike koji su prethodno bili evidentirani kao nezaposleni stiče pravo na poreski kredit u visini njihove bruto zarade. Poreski kredit se priznaje za period od dve godine od datuma zaposlenja pod uslovom da. poreski obveznik nije smanjio broj zaposlenih najmanje godinu dana pre dana zaposlenja .

Preduzeće koje nabavlja osnovna sredstva ima pravo na poreski kredit u visini od 20% uložених sredstava ali se ukupno obračunat porez preduzeća ne može umanjiti preko 50%. Malo preduzeće može da ostvari poreski kredit u visini od 40% izvršenog ulaganja s tim što umanjjenje obračunatog poreza ne može biti veće od 70% .

Neiskorišćeni poreski krediti se mogu preneti na račun poreza na dobit iz budućih obračunskih perioda u toku 10 godina.

Ubrzana amortizacija

Ubrzana amortizacija je dozvoljena u odnosu na stalna sredstva koja služe u ekološke svrhe, naučna istraživanja i obrazovanje kao i na računarsku opremu. Ubrzana amortizacija se vrši primenom stope koja je do 25% viša od standardnih stopa.

Zapošljavanje invalidnih lica

Poreska obaveza preduzeća koja zapošljavaju invalidna lica se smanjuje srazmerno učešću tih lica u ukupnom broju zaposlenih.

Izuzeća

Neprofitne organizacije podležu posebnim propisima o poreskom izuzeću.

Grupa preduzeća

Više preduzeća čine povezanu grupu ako jedno preduzeće ima kontrolu nad najmanje 75% akcija drugog preduzeća. Povezana preduzeća imaju pravo da traže poresko konsolidovanje pod uslovom da su sva povezana preduzeća rezidenti Srbije. Svako preduzeće podnosi svoj poreski bilans a matično preduzeće podnosi konsolidovan poreski bilans za celu grupu povezanih preduzeća.

U konsolidovanom poreskom bilansu gubici jednog ili više povezanih preduzeća prebijaju se na račun dobiti ostalih povezanih preduzeća. Svako povezano preduzeće pojedinačno ima poresku obavezu koja je srazmerna udelu u dobiti cele grupe.

Porezi po odbitku

Porezom po odbitku, stopi od 20%, primenjuje se na dividende, kamate i autorske honorare isplaćene nerezidentu. Možda će sporazum o izbegavanju dvostrukog oporezivanja smanjiti navedenu poresku stopu..

Gubici

Preduzeće ima pravo da prenosi gubitke u naredne obračunske periode u toku deset godina.

Kapitalni dobiti i gubici

Kapitalni dobiti se oporezuju po stopi od 14%. Kapitalni dobitci mogu se prebiti sa kapitalnim gubicima ostvarenim u istom periodu. Kapitalni dobitak može se prenositi u naredne obračunske periode u toku deset godina.

Utvrđivanje i naplata poreza

Porez na dobit preduzeća se plaća u mesečnim akontacijama do 15. u narednom mesecu na osnovu poreske obaveze iz prethodne godine.

Poreska prijava i poreski bilans moraju se podneti do 8. marta naredne godine. Utvrđivanje poreza na dobit vrši se rešenjem nadležnog poreskog organa na osnovu podnete poreske prijave i poreskog bilansa. Preduzeće ima pravo žalbe u roku od 8 dana od prijema poreskog rešenja. Rok zastarevanja je pet godina.

Razvoj u toku 2003

Mada su se određeni pozitivni znaci ispoljili nakon prve publikacije, ovaj period je ipak obeležen ograničenim napretkom.

Pozitivni znaci:

- Osnivanje velikog udruženja poreskih obveznika je korisno za poreske obveznike udruženja;
- Ministarstvo finansija je razjasnilo određena, mada ne sva, pitanja vezana za 10-godišnji period oslobođanja od plaćanja poreza;
- Evidentan je određeni broj poreskih kontrolora koji su usvojili odgovoran i stručan pristup u proceduri kontrole i revizije poreskih obveznika.

Savet preporučuje:

- Potrebno je izvršiti reviziju Zakona o porezu na dobit preduzeća nakon uvođenja Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja Skupština bi trebalo što pre da usvoji izmene zakona koje bi zatim usledile;
- Zbog nepreciznosti zakonskog teksta, diskrecionih prava organa i nespremnosti i neažurnosti u donošenju rešenja veoma je visok nivo nesigurnosti. Potrebno je izvršiti reviziju zakona s tim da organi spremnije reaguju i saraduju, te da se uvede obavezujući sistem propisa;
- Potrebno je smanjiti i pojednostaviti poreze koje je preduzeće u obavezi da plaća pored poreza na dobit (na pr. porezi na imovinu, kao što je taksa na upotrebu javnog zemljišta i porez na prenos apsolutnih plava, naknada za isticanje naziva firme, naknada za upotrebu vode i zaštitu, naknada za zaštitu i unapređenje životne sredine, naknada za korišćenje rudnih sirovina);
- Kod mnogih investitora finansijska godina se ne poklapa sa kalendarskom. Međutim, prilikom registrovanja preduzeća, nadležni organi prihvataju finansijsku godinu koja se završava isključivo sa 31. decembrom. Nadležni organi treba da izmene ovu praksu;
- Potrebna su bliža objašnjenja propisa stalnih preduzeća, na primer, registracija stalnih preduzeća kod poreskih organa, plaćanje poreza ;
- Ograničenje neoporezivih troškova reklamiranja treba ponovo preispitati. Takva ograničenja se češće primenjuju na troškove poslovne reprezentacije nego na reklamiranje;
- Nacrt zakona bi trebalo podneti Saveti stranih investitora ili nekom drugom odgovarajućem forumu na mišljenje i primedbe pre donošenja konačne verzije;
- Nova vlada treba da nastavi razvoj tržišno orijentisanog i atraktivnog poreskog sistema.

b) Porezi fizičkih lica: Porez na dohodak građana

Rezidenti/Nerezidenti

Rezidenti plaćaju porez na sve prihode dok se nerezidentima oporezuju prihodi koji potiču iz Srbije. Rezidenti Srbije su fizička lica koja ispunjavaju jedan od sledećih uslova:

- prebivalište u Srbiji, ili
- stalni boravak u Srbiji (tj., da boravi najmanje 183, neprekidno ili sa prekidima, u periodu od 12 meseci), ili
- centar poslovnih i životnih interesa u Srbiji.

Oporezivanje dohotka

Poreski obveznik je zaposleno lice ali je poslodavac u obavezi da izvrši obračun i plaćanje poreza na dohodak u ime svojih zaposlenih. Za poresku osnovicu uzima se bruto iznos uključujući i dodatne materijalne prihode uz zaradu zaposlenog. Poreska stopa iznosi 14%.

Ostali prihodi

Ostali prihodi od, na primer autorskih prava, samostalne delatnosti, poljoprivrede i šumarstva, kapitalnih ulaganja, nepokretnosti, kapitalni dobiti i ostali prihodi) podležu jedinstvenoj poreskoj stopi, koja se kreće od 10 do 20% u zavisnosti od porekla prihoda.

Predlaže se uvođenje jedinstvene poreske stope od 14% na ostale prihode u 2004 koja se već primenjuje na dohodak.

Doprinosi za socijalno osiguranje

Doprinosi za socijalno osiguranje obračunava i zadržava poslodavac od zarada koje isplaćuje zaposlenim licima. Ove doprinose plaćaju poslodavac i zaposleni po istoj stopi (na iznose do propisanog limita). Primenjuju se sledeće stope:

- penzijsko i invalidsko osiguranje: 10.30%
- zdravstveno osiguranje: 5.95%
- osiguranje za nezaposlenost: 0.55%

Porez na fond zarada

To je mesečni porez koji plaća poslodavac po stopi od 3,5% od bruto zarada.

Godišnji porez

Neto prihod ostvaren po svim napred navedenim osnovama se sabira i ukoliko premašuje propisanu poresku granicu oporezuje se (dodatnom) stopom od 10%. Važeća poreska granica iznosi 867.225 CSD. Ukupan porez se umanjuje za ranije plaćene poreze na lični dohodak i izdvajanja za socijalno osiguranje.

Lični poreski odbici

Oporezivi prihodi se mogu umanjiti na ime troškova izdržavanja člana porodice (86.722 CSD po poreskom obvezniku i 28.907 CSD po izdržavanom članu porodice, ali umanjenje ne može da premaši 50% oporezivih primanja).

Oporezivanje stranih lica

Beneficije

Strano lice-rezident Srbije zaposlen kod rezidentnog pravnog lica ili u stranom predstavništvu ima pravo na 35% umanjen porez na zaradu ukoliko je plaćanje adekvatno strukturirano.

Po predlozima za 2004. ovaj podsticaj za strana lica se ukida.

Godišnje oporezivanje

Neto prihod ostvaren po svim napred navedenim osnovama se sabira i ukoliko premašuje propisanu poresku granicu oporezuje se (dodatnom) stopom od 10% koja trenutno iznosi 4.047.049 CSD.

Predloženo je da se u 2004. ova poreska granica izjednači sa onom koja se primenjuje za građane Srbije (867.225 CSD).

Obaveza podnošenja poreske prijave

Svaki poreski obveznik je dužan da podnese poresku prijavu do 15. marta naredne godine. U Srbiji ne postoji zajednički sistem evidentiranja poreskih prijava.

U odnosu na 2003

Nikakva akcija nije usledila po preporukama iz Prvog izdanja Bele knjige.

Pozitivni znaci:

- *Plaćanje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje u visini od 20.6% koje je uvedeno 1 jula 2003 na ugovore o delu trebalo bi značajno da eliminiše praksu korišćenja ugovora o delu za lica koja su de facto zaposlena.*

- Predlog da se uvede jedinstvena poreska stopa na ostale prihode koja se primenjuje na zaradu (14%)
- Niste poreske stope predstavljaju podsticaj za inovaciju, dobar rad i doslednu primenu poreza
- Poreske stope su tako formirane da podstaknu strance da dođu i rade u Srbiji i podele svoja znanja sa domaćim licima
- Relativno pojednostavljenje poreskog režima građana

Savet preporučuje:

- Predloge da se smanje poreski podsticaji za strana lica (tj. da se smanji godišnja granica za oporezivanje, ukine poreski odbitak od 35%) ne treba usvojiti jer se time šalju pogrešne poruke na adresu stranaca i (potencijalnih) investitora u Srbiji
- Gornju granicu a doprinose za socijalno osiguranje ne bi trebalo menjati svakog meseca jer to značajno povećava administriranje. Granicu bi trebalo fiksno utvrditi, na primer za šestomesečni ili još bolje godišnji period.
- Smanjiti buduće finansijska obaveze Srbije, uvesti nižu stopu doprinosa na socijalno osiguranje za zaposlene koji ugovore socijalno osiguranje mimo državnog.
- Razjasniti uputstva u vezi prijave i plaćanja poreza na prihode poreskih rezidenata ostvarene i primljene iz inostranstva (obraci, procedura, itd.)
- Posebno odeljenje zaduženo za strana lica (smešteno bilo gde u Srbiji) u cilju postizanje veće efikasnosti. Time bi se obezbedila tajnost što je od posebnog značaja jer mnogi stranci ne žele da otkriju svoje zarade u celosti zbog zabrinutosti za ličnu sigurnost. (I državljane Srbije koji imaju visoka primanja podjednako brine ovo pitanje.)
- Promeniti način razmišljanja i preći sa neto na bruto zarade u cilju kretanja ka modernijoj i tržišno orijentisanoj ekonomiji.
- Dosledna primena zakona jer je plaćanje poreza u mnogim slučajevima stvar izbora
- Zakon o porezu građana predviđa da poreski obveznik koji ne može da vodi knjige, bavi se posebnom vrstom polova, ne zapošljava više od dva lica, sa godišnjim prometom do 2 miliona dinara, plaća porez na paušalnoj osnovi.
- Jasna uputstva o tome šta sa aspekta Zakona o porezu na dohodak građana, ulazi u okvir autorskih prava, kako bi se sprečila zloupotreba ugovora o autorskim pravima na isti način kako se to ranije činilo sa ugovorima o delu.

c) Porez na imovinu

Porez na imovinu plaća se na prava svojine/pravo trajnog korišćenja nepokretnosti i prava svojine na registrovane akcije i interese u društvu sa ograničenom odgovornošću.

U smislu Zakona o porezu na imovinu, nepokretnostima se smatraju: zemljište, stambene i poslovne zgrade, stanovi, poslovne prostorije, garaže, zgrade i prostorije za odmor i rekreaciju i drugi građevinski objekti.

Poreski obveznik

Obveznik poreza na imovinu na prava svojine je pravno i fizičko lice koje je imalac prava na nepokretnosti koje se nalaze na teritoriji Republike. Ako više pravnih ili fizičkih lica ostvaruje prava na istoj nepokretnosti, poreski obveznik je svako od njih, srazmerno svom udelu.

Obveznik poreza na imovinu na prava svojine na akcije/udele u pravnom licu je pravno ili fizičko lice koje je rezident Republike Srbije.

Poreska stopa

Porez na imovinu na nepokretnosti iznosi 0,4%. Porez na imovinu na akcije/udele se obračunava po stopi od 0,25%.

Poreska osnovica

Osnovica poreza na imovinu kod nepokretnosti gde poreski obveznik vodi poslovne knjige je vrednost nepokretnosti iskazana u poslovnim knjigama na dan 31. decembra prethodne godine.

Osnovica poreza na imovinu kod nepokretnosti, osim poljoprivrednog i šumskog zemljišta, gde poreski

obveznik ne vodi poslovne knjige, je tržišna vrednost nepokretnosti na dan 31. decembra godine koja prethodi godini za koju se utvrđuje i plaća porez na imovinu. Visinu tržišne vrednosti nepokretnosti utvrđuje nadležni poreski organ, s tim što se vrednost svake godine umanjuje za propisanu amortizaciju koja ne može biti veća od 70%.

Osnovica poreza na imovinu kod registrovanih akcija na ime i udela u društvu sa ograničenom odgovornošću, gde je obveznik pravno lice, je vrednost iskazana u njegovim poslovnim knjigama, utvrđena u skladu sa propisima na dan 31. decembra godine koja prethodi godinu za koju se utvrđuje i plaća porez na imovinu.

Vrednost kapitala je njegova ukupna vrednost korigovana za revalorizaciju, rezerve i iznos gubitaka prema podacima pravnog lica - društva u kome poseduje kapital sa stanjem na dan 31. decembra godine koja prethodi godinu za koju se utvrđuje i plaća porez na imovinu..

Podnošenje poreske prijave

Obveznik poreza na imovinu je dužan da podnese poresku prijavu do 31. marta godine za koju se vrši utvrđivanje poreza. Na imovinu koju stekne, započne ili prestane koristiti u toku godine ili mu po drugom osnovu nastane ili prestane poreska obaveza, obveznik podnosi novu poresku prijavu u roku od 10 dana od dana nastanka takve promene.

Godišnji porez na imovinu plaća se tromesečno u roku od 45 dana od dana početka svakog tromesečja. Do donošenja rešenja o utvrđivanju poreza na imovinu, porez se plaća akontaciono u visini obaveze za poslednje tromesečje godine koja prethodi godini za koju se utvrđuje i plaća porez.

d) Porez na nasleđe i poklon

Porez na nasleđe i poklon plaća se na preneto pravo svojine i druga prava na nepokretnosti koje naslednici naslede odnosno poklonoprимci prime kao poklon.

Porez na nasleđe i poklon plaća se na nasleđeni, odnosno poklon primljeni gotov novac, hartije od vrednosti, štedne uloge, depozite u bankama, novčana potraživanja, prava intelektualne svojine, udela u pravnom licu, hartije od vrednosti, pravo svojine na upotrebljavanom motornom vozilu, odnosno upotrebljavanom plovnom objektu i druge pokretne stvari.

Porez na poklon plaća se u slučaju prenosa bez naknade imovine pravnog lica.

Poreski obveznik

Poreski obveznik je naslednik ili primalac poklona.

Obveznik poreza na nasleđe i poklon je rezident i nerezident Republike koji nasledi ili na poklon primi prava na nepokretnosti koja se nalazi na teritoriji Republike.

Obveznik poreza na nasleđe i poklon koji nasledi ili na poklon primi hartije od vrednosti, gotov novac, prava intelektualne svojine i druge stvari osim nepokretnosti, je rezident Republike za predmete koji se nalaze na teritoriji Srbije ili u inostranstvu.

Poreska osnovica

Osnovica poreza na nasleđe je tržišna vrednost nasleđene imovine, umanjena za iznos dugova, troškova i drugih tereta koje je obveznik dužan da isplati ili na drugi način izmiri iz nasleđene ili poklonjene imovine, na dan nastanka poreske obaveze.

Osnovica poreza na poklon je tržišna vrednost na poklon primljene imovine, na dan nastanka poreske obaveze, koju utvrđuje nadležni poreski organ.

Poreske stope

Poreske stope na nasleđe i poklon su progresivne.

Poreski obveznici koji se, u odnosu na ostavioca, odnosno poklonodavca, nalaze u drugom naslednom redu po zakonskom redu nasleđa, porez na nasleđe i poklon plaćaju po sledećim stopama:

PORESKA OSNOVICA	VISINA POREZA
do 200.000 CSD	3%
preko 200.000 CSD	6.000 CSD + 5% na iznos preko 200.000 CSD

Poreski obveznici koji se, u odnosu na ostavioca, odnosno poklonodavca, nalaze u trećem i daljem naslednom redu, odnosno obveznici koji sa ostaviocem, odnosno poklonodavcem nisu u srodstvu, porez na nasleđe i poklon plaćaju po stopi od 5%.

Porez na nasleđe i poklon ne plaća se na novac ili bilo koje druge stvari, osim nepokretnosti, ukoliko je pojedinačna tržišna, odnosno nominalna vrednost predmeta oporezivanja, odnosno njegov pojedinačni iznos manji od 6.000 CSD.

Podnošenje poreske prijave i plaćanje

Poreska obaveza po osnovu nasleđa nastaje na dan stupanja na snagu rešenja o nasleđu. Poreska obaveza po osnovu poklona nastaje na datum zaključenja ugovora o poklonu, a ukoliko takav ugovor ne postoji, od datuma prijema poklona.

Poreski obveznici su dužni da podnesu poresku prijavu sa odgovarajućom dokumentacijom potrebnom za utvrđivanje poreske obaveze u roku od 10 dana od dana nastanka poreske obaveze.

Porez na nasleđe i poklon dospeva za plaćanje u roku od 15 dana od donošenja rešenja.

e) Porez na prenos apsolutnih prava

Porez na prenos apsolutnih prava se plaća kod prenosa uz naknadu:

- prava na nepokretnosti;
- prava intelektualne svojine;
- udela u pravnom licu i hartija od vrednosti;
- prava svojine na upotrebljavanom motornom vozilu, odnosno upotrebljavanom plovnom objektu;
- trajnog prava korišćenja gradskog građevinskog zemljišta koji vrši opština fizičkom ili pravnom licu radi izgradnje objekta;
- trajnog prava korišćenja i prava gradnje na gradskom građevinskom zemljištu, koji se obavlja između fizičkih lica, odnosno pravnih lica, odnosno fizičkih i pravnih lica;
- prava na ekspropisanoj nepokretnosti, ako se eksproprijacija vrši radi izgradnje stambenih ili poslovnih objekata.

Poreski obveznik

Poreski obveznik je prodavac, odnosno prenosilac prava.

Rezident Republike Srbije je poreski obveznik kada se prenos prava intelektualne svojine i udela u pravnom licu i hartija od vrednosti ostvari u Republici Srbiji i van njene teritorije. Nerezident je poreski obveznik kada se prenos ovih prava ostvari na teritoriji Republike Srbije.

Poreska osnovica

Osnovica poreza na prenos apsolutnih prava je ugovorena cena, ukoliko nije niža od tržišne vrednosti. Ukoliko nadležni poreski organ oceni da je ugovorena cena niža od tržišne, ima pravo da u roku od 10 dana od dana prijema ugovora utvrdi poresku osnovicu u visini tržišne vrednosti.

Poreska stopa

Poreska stopa na prenos apsolutnih prava iznosi 5%, osim u slučaju prenosa hartija od vrednosti i udela u pravnom licu gde se primenjuje stopa od 0,3%.

Podnošenje poreske prijave i plaćanje

Poreska obaveza po osnovu prenosa nastaje na dan zaključenja ugovora. Obveznik je dužan da podnese poresku prijavu poreskom organu u roku od deset dana od datuma ugovora sa odgovarajućom dokumentacijom potrebnom za utvrđivanje poreske obaveze.

Obveznik je dužan da plati porez na prenos prava u roku od 15 dana od dostavljanja rešenja.

f) Indirektno oporezivanje

Promet proizvoda i usluga podleže plaćanju poreza na promet po stopi od 20% . Uvođenje poreza na dodatu vrednost očekuje se 1. januara 2005. godine.

Porez na promet proizvoda

Porez na promet je jednokratni porez. Oporezuje se promet i uvoz proizvoda koji služe krajnjoj potrošnji. Poreski obveznik je prodavac, odnosno uvoznik. Kupovina repromaterijala, opreme ili proizvoda za dalju prodaju ne podleže plaćanju poreza na promet. Uslov za poresko oslobađanje je prezentiranje poreske izjave od strane kupca, prodaja sa skladišta/stovarišta uz obavezno izdavanje fakture i bezgotovinsko plaćanje.

Mini porez na dodatu vrednost postoji u prometu cigareta, kafe, alkohola gde se porez na promet obračunava u svakoj fazi prometa. Porez koji treba platiti umanjuje se za već plaćeni porez. U slučaju nafte i naftnih derivata, poreski obveznik je uvoznik, odnosno, proizvođač naftnih derivata.

Porez na promet usluga

Porez na promet se obračunava na usluge koje se obavljaju uz naknadu. Poreski obveznik je lice koje izvrši uslugu. Ukoliko uslugu izvrši strano lice domaćem licu, poreski obveznik je domaće lice, odnosno primalac usluga.

Usluge koje se obezbeđuju u inostranstvu, kao i usluge izvoza proizvoda ne podležu porezu na promet. Ostale usluge koje su izuzete od oporezivanja su iz oblasti zdravstva, obrazovanja i verske usluge.

Maloprodaja i veleprodaja

Promet proizvoda u maloprodaji, odnosno prodaja proizvoda za krajnju potrošnju podleže plaćanju poreza na promet robe. Na promet robe u veleprodaji obračunava se porez na promet usluga. Porez na promet je uveden na maržu, tj. na razliku između nabavnih troškova i prodajne cene.

Uvođenje registar kasa

Sva pravna lica i preduzetnici, koji se bave maloprodajom i pružanjem usluga fizičkim licima, u obavezi su da u prometu koriste fiskalne registar kase. Krajnji rok za uvođenje fiskalnih registar kasa je 1. mart 2004.

Fiskalne registar kase treba da obezbede prezentiranje fiskalnih dokumenata (izveštaja i fiskalnih računa) u odgovarajućoj formi, evidentiranje podataka o prometu, kao što su vrednost proizvoda i usluga i čuvanje tih podataka za period od tri godine. Sistem treba, isto tako, da obezbedi pouzdanu bazu podataka i skladištenja unetih podataka u neizmenjenom stanju.

Fiskalne registar kase i fiskalni štampači imaju fiskalnu memoriju i mogu da koriste svaku softversku aplikaciju. Neophodno je da postoji baza podataka sa relevantnim podacima o proizvodima i uslugama. Softver mora da obezbedi evidentiranje prometa proizvoda i usluga, rad štampača i upis podataka u fiskalnu memoriju, štampanje fiskalnog zaštitnog znaka (logo) na fiskalnom računu, dnevnih, privremenih i statusnih izveštaja, očitavanje evidentiranog prometa (dnevno, mesečno, godišnje), štampanje unetih podataka iz fiskalne i radne memorije, skladištenje unetih podataka u fiskalnu memoriju i štampanje ovih podataka na kontrolnoj traci.

Informacioni sistem treba da spreči da se jednom evidentirani podatak, za koji je izdat fiskalni račun naknadno stornira, briše ili da se podaci o proizvodima i uslugama koji su uneti u bazu podataka fiskalne kase, izuzev cene proizvoda, odnosno usluge, menjaju u pogledu specifikacije poreskih stopa, datuma, kao i da onemogućí štampanje fiskalnih dokumenata pre nego što se fiskalna kasa aktivira, tj. pusti u rad. Informacioni sistem treba da obezbedi i specifikaciju poreskih stopa.

Potrebno je da softverska aplikacija omogući grupisanje unetih podataka u fiskalnom računu, izdavanje dnevnih i privremenih izveštaja po grupama proizvoda/usluga, u zavisnosti od njihovog poreskog statusa/stope, kao što su proizvodi koji ne podležu oporezivanju, usluge koje se ne oporezuju, proizvodi koji se oporezuje, izuzev cigareta i alkoholnih pića, usluge koje se oporezuju itd.

Akcize

Akcizom se oporezuju sledeći proizvodi:

- derivati nafte,
- duvanske prerađevine,
- alkoholna i bezalkoholna (gazirana) pića,
- etil-alkohol (etanol),
- kafa.

Akciza se obračunava na uvoz i prodaju akciznih proizvoda. Obračunava se kao fiksni iznos po jedinici mere proizvoda. Akcizu plaća proizvođač ili uvoznik robe.

Carina

Uvozna roba podleže plaćanju carine i poreza na promet osim ako se obezbedi poreska izjava. Carinu i porez plaća uvoznik. Uvozna carina uključuje troškove carinjenja u visini od 0,5% i carinu prema Carinskoj Tarifi.

Prosečna carinska stopa iznosi 10%. Na većinu proizvoda primenjuju se carinske stope od 1-10%. Najveće su carinske stope (između 20 i 30%) kod poljoprivrednih proizvoda. Uvoznik određenih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda plaća i poljoprivredne administrativne troškove. Za uvoz/izvoz određenih proizvoda, kao što su poljoprivredni proizvodi, lekovi, plemeniti metali, potrebna je dozvola. Predmetne dozvole izdaje nadležno Ministarstvo.

Proizvodi se uvoze u redovnom ili privremenom režimu.

Procedura redovnog uvoza podrazumeva a se roba carini na granici, tj. da se i carina i plaća na granici. Nakon izvršenog carinjenja, uvezena roba stiče status domaće robe i sa njom se može slobodno raspolagati na teritoriji Srbije.

Procedura privremenog uvoza je specijalna procedura gde carinski organi odobre uvoz robe uz delimično ili potpuno oslobađanje carine, pod uslovom da predmetna roba izađe iz zemlje u originalnoj ambalaži u naznačenom vremenskom roku, koji je zahtevao uvoznik a odobrali carinski organi. Privremeni uvoz se odobrava uz potpuno ili delimično oslobađanje carine, kako propisuje Vlada. Sa takvom robom se ne može raspolagati, niti se može prerađivati na teritoriji Srbije ukoliko se pre toga ne izvrši carinjenje iste i plaćanje carine u punom iznosu.

Slobodna zona

Zonu slobodne trgovine može da osnuje domaće ili strano pravno ili fizičko lice pod uslovom da za to dobije odobrenje Savezne vlade. Najmanje 30% proizvoda i usluga koji se proizvode/isporečuju u takvoj zoni treba da se izvezu.

Izvoz i uvoz proizvoda i usluga u zoni slobodne trgovine je slobodan. Uvoz proizvoda koji se koriste za potrebe poslovanja u slobodnoj trgovinskoj zoni oslobođen je carine i ostalih uvoznih dažbina, osim troškova carinjenja od 0,5%. Prodaja robe proizvedene u zoni slobodne trgovine na teritoriji Srbije podleže uvoznom carinjenju.

Porez na finansijske transakcije

Porez na finansijske transakcije plaća se na sve isplate preko bankarskih i računa drugih finansijskih organizacija. Poreska stopa iznosi 0,22% od iznosa koji se plaća. Poreski obveznik je lice koje vrši plaćanje.

Sledeća plaćanja su po zakonu oslobođena poreza na finansijske:

uplate poreza, doprinosa, uplate i isplate zarada, penzija, javnih prihoda, uplate obaveza javnim preduzećima, kupovina akcija, prenos novca za otplatu kredita, kupovina hartija od vrednosti koje emituje Republika Srbija, kupovina i prodaja strane valute, prenos sredstava s jednog na drugi račun istog pravnog lica, prenos sredstava između banke i NBS .

Pozitivni znaci:

- *Uvođenje novog carinskog zakona koji je pripremljen u skladu sa principima Svetske trgovinske organizacije*

Savet preporučuje:

- *uvođenje poreza na dodatu vrednost*
- *tamo gde su doneti novi zakoni, kao što je to slučaj sa carinskim zakonom, od presudnog je značaja dosledna primena zakona*
- *ukinuti porez na finansijske transakcije*
- *usvajanje i primena sporazuma o regionalnoj slobodnoj trgovini*
- *formiranje jedinstvene carinske zone između Srbije i Crne Gore*

Poglavlje 7

RAČUNOVODSTVO I REVIZIJA

Zakon o računovodstvu i reviziji je objavljen u Službenom listu br. 71/2002 od 26.12. 2002

a) Međunarodni računovodstveni standardi

Uvođenje i primena Međunarodnih računovodstvenih standarda je obavezno za sva pravna liva; za banke od 01. 01. 2003 a za sva ostala preduzeća od 01.01.2004. godine.

b) Godišnji finansijski izveštaj

Godišnji finansijski izveštaj obuhvata sledeća dokumenta:

- bilans stanja,
- bilans uspeha,
- izveštaj o novčanim tokovima,
- izveštaj o promenama na kapitalu,
- napomene uz finansijske izveštaje.

Mala preduzeća imaju obavezu dostavljanja samo bilansa stanja i bilansa uspeha.

c) Podnošenje finansijskog izveštaja

Samo godišnji bilans stanja mora da se pripremi (sa 31. decembrom) i prezentira Narodnoj Banci Srbije

Pravna lica su obavezna da svoje finansijske izveštale prezentiraju u sledećim rokovima:

- godišnje finansijske izveštaje do 28. februara
- konsolidovane finansijske izveštaje do 30. marta
- usvojene finansijske izveštaje sa mišljenjem revizora do 30 juna.

Pored toga, sva preduzeća obveznici revizije (videti dalje u tekstu) dužni su da finansijske izveštaje zajedno sa mišljenjem revizora obelodane na svom WEB sajtu najkasnije u roku od sedam meseci od datuma bilansa stanja. Obaveza sastavljanja godišnjih finansijskih izveštaja sa 31. decembrom ne odnosi se na sledeća dva slučaja:

- Pravno lice koje je povezano sa inostranim preduzećem čija je izveštaja godina različita od kalendarske. Takva preduzeća mogu da sastave i prezentiraju finansijske izveštaje sa stanjem na poslednji dan poslovne godine svog matičnog preduzeća. U tom slučaju je, međutim, obavezna saglasnost Ministarstva finansija.
- Pravna lica kod koji nastanu statusne promena kao što su spajanje, likvidacija ili bankrot Takva preduzeća su obavezna da svoje finansijske izveštaje pripreme sa datumom okončanja predmetne procedure.

d) Obavezna revizija

Revizija godišnjih finansijskih izveštaja je obavezna sa velika i srednja preduzeća, s tim što za srednja preduzeća ova obaveza stupa na snagu 01.01.2004. godine. Rotacija revizora za srednja preduzeća je obavezna svakih pet godina dok je rotacija kod velikih preduzeća vrši na tri godine.

e) Kontni okvir i računovođe

Evidencija mora da se vodi u skladu sa propisanim kontnim okvirom. Međutim još uvek nije jasno da li će se uvesti novi kontni okvir za preduzeća ili će već postojeći kontni okvir pretrpeti izmene i dopune.

Poslove vođenja poslovnih knjiga za evidenciju finansijskih transakcija, pripremanje i prezentiranje finansijskih izveštaja, sva pravna lica su dužna da angažuju ovlašćena stručna lica

f) Veličina preduzeća

Kriterijumi klasifikacije

Srednje velika preduzeća

- 1) prosečan broj zaposlenih: 50 - 250;
- 2) ukupni godišnji prihod: EUR 2.500.000 - 10.000.000 u dinarsko protivvrednosti;
- 3) prosečna vrednost imovine: EUR 100.000 - 5.000.000 u dinarskoj protivvrednosti.

Mala preduzeća - ukoliko je vrednost bar dva od prethodno navedenih kriterijuma ispod date vrednosti.

Velika preduzeća - ukoliko je vrednost bar dva od prethodno navedenih kriterijuma iznad date vrednosti.

g) Obaveza čuvanja podataka

- Podaci o platama koji sadrže bitne informacije o zaposlenom licu trajno
- Finansijski izveštaji 50 godina
- glavna knjiga 10 godina
- isprave na osnovu kojih su uneti podaci u poslovne knjige 5 godina

Finansijske institucije su obavezne da čuvaju isprave platnog prometa 5 godine.

U odnosu na 2003. godinu:

- Ministar finansija je osnovao Komisiju za računovodstvo i reviziju čiji će zadatak biti da prati primenu zakonskih propisa o računovodstvu i reviziji.
- Doneta je Odluka o proceni pozicija iz bilansa stanja i sastavljanju i prezentiranju Finansijskih izveštaja za 2003. godinu.
- Ministar finansija je doneo odluku o prevođenju Međunarodnih računovodstvenih standarda (Službeni list br.133/2003 od 31.12.2003). Prevod Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja 1 - Objavljeno je prvo usvajanje Međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja (Službeni list br. 6/2004 od 21.01.2004).
- Ministar finansije je dostavio Skupštini Srbije Nacrt izmena i dopuna Zakona o računovodstvu i reviziji. Međutim, zbog trenutne skupštinske i političke krize u Srbiji, Nacrt ostaje da se razmatra u budućnosti .

Pozitivni znaci:

- *Uvođenje Međunarodnih računovodstvenih standarda predstavlja ključni korak ka transparentnosti i svakako će olakšati strana ulaganja.*
- *Uvođenjem Međunarodnih računovodstvenih standarda Srbija će zauzeti vodeće mesto u odnosu na ostale zemlje regiona u pogledu sistema računovodstva.*

Savet preporučuje:

- *Uvođenje Međunarodnih računovodstvenih standarda podrazumeva i nalaže značajnu obuku i visok stepen znanja što, za sada, ne postoji u Srbiji. Poreski organi, službenici u finansijskim službama i profesionalne organizacije nemaju temeljno znanje o Međunarodnim računovodstvenim standardima.*
- *Uticaj koji će primena Međunarodnih računovodstvenih standarda imati na oporezivu dobit treba tretirati kao vrlo urgentno pitanje imajući u vidu da se oporezivi prihodi uglavnom bazira na knjigovodstvenoj dobiti.*
- *Propisana forma zakonom predviđenih finansijskih izveštaja i kontnog okvira treba revidirati u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima.*
- *Ulogu i nezavisnost revizora treba da raspravljaju i objasne nadležni organi.*
- *Ministar finansija treba da odobri filijalama stranih preduzeća, čija se finansijska godina ne poklapa sa kalendarskom, da sastave i prezentiraju svoje finansijske izveštaje sa stanjem na poslednji dan finansijske godine svog matičnog preduzeća.*

Radna snaga, javna administracija

a) Raspoloživost radnom snagom

Radna snaga u Zajednici SCG je kvalifikovana i dobro obučena, što se posebno odnosi na starosnu grupu do 45 godina. Drugu bitnu karakteristiku predstavlja činjenica da je za mnoge evropske zemlje radna snaga u Zajednici SCG jeftina, iako postoji verovatnoća da će se to, zbog očekivanja većih plata, promeniti.

Medjutim, zbog krize koja je vladala u protekloj deceniji, stopa nezaposlenosti je još visoka i procenjuje se na 34 odsto. Medjutim, preciznije statističke podatke je teško pribaviti s obzirom na to da velik broj populacije radi na sivom tržištu.

Zakon o radu propisuje da radni odnos može da zaključi lice preko 15 godina starosti koje je zdravstveno sposobno za rad. Poslodavac zadržava pravo propisivanja posebnih uslova. Radni odnos se zaključuje ugovorom o radu između radnika i poslodavca.

b) Radno vreme

Puno radno vreme iznosi 40 sati nedeljno a prekovremeni rad ne može da traje duže od 4 sata dnevno ili ne više od 200 sati godišnje.

c) Socijalno osiguranje

Sistem socijalnog osiguranja u Srbiji predpostavlja prava i obaveze vezane za penzionisanje, zdravstvo i nezaposlenost, i svi zaposleni u domaćim kompanijama podležu ovo sistemu. Izuzev u slučaju da je primenljiv ugovor o socijalnom osiguranju, strani građani zaposleni u kompanijama koje su delimično ili u celosti u stranom vlasništvu spadaju unutar tog sistema.

Doprinosi za socijalno osiguranje poslodavac obračunava i izuzima od nadoknade koju za rad plaća zaposlenom licu. Doprinosi po istoj stopi plaćaju kako poslodavac tako i zaposleni. Deo socijalnog osiguranja koje plaća poslodavac tretira se kao operativni trošak, a procenat koji plaća zaposleni predstavlja deo njegove bruto plate.

Osnov za doprinos za socijalno osiguranje je bruto plata. Minimalni osnov za obračun socijalnog osiguranja zavisi od nivoa kvalifikacije zaposlenog i kvartalno se uskladjuje prosečnim rastom plata. Maksimalni iznos koji se obračunava za socijalno osiguranje iznosi petostruki prosek bruto plata u Srbiji. Doprinosi za socijalno osiguranje su smanjeni i trenutno spadaju među najkonkurentnije stope u regionu. Medjutim, kako su fondovi za zdravstvo, penzije i nezaposlenost u deficitu, zaposleni od svog novca malo toga vide.

Ranija SRJ je potpisnik više multilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju kao i bilateralnih sporazuma sa Austrijom, Belgijom, Bugarskom, Velikom Britanijom, Danskom, Egiptom, Italijom, Libijom, Luksemburgom, Madjarskom, Nemačkom, Norveškom, Panamom, Poljskom, Rumunijom, Francuskom, Holandijom, Češkom Republikom, Švajcarskom i Švedskom.

d) Stranci

Radne dozvole

Od stranih državljanja se zahteva da poseduju radnu dozvolu koju izdaje Biro za zapošljavanje Srbije.

Stranim državljanima koji su pribavili dozvole o trajnom boravku i radu, dozvoljeno je da rade puno radno vreme. Oni koji poseduju privremenu dozvolu boravka moraju da dobiju dozvolu za puno radno vreme. U tom slučaju, posodoavac je dužan da podnese zahtev u kome se objašnjavaju razlozi zapošljavanja stranog državljanina. Ukoliko strani državljanin treba da se zaposli za obavljanje poslova koji proističu iz sporazuma o stranim investicijama, radna dozvola se ne zahteva.

Radne vize

Radne vize se izdaju stranom državljaninu:

- Kada namerava da obavlja aktivnosti u oblasti stranih investicija ili medjunarodne trgovine, poštujući domaće zakonodavstvo, ili
- Kada mu radna dozvola nije potrebna da bi zaključio ugovor o radu sa domaćim licem.

Poslovnu vizu je moguće pribaviti za celokupno vreme trajanja posla ali rok ne može biti duži od datuma važenja njegovog pasoša. Obično se izdaje na period od šest meseci.

Strani državljani koji poseduju odgovarajuću vizu mogu da ostanu u Srbiji do tri meseca bez dokaza o privremenom boravku.

Strani državljani koji poseduju tranzitnu vizu mogu da se zadrže u zemlji do 7 dana. Strani državljani koji poseduju radne vize mogu da se zadrže onoliko dugo kolika je važnost vize. Ministarstvo unutrašnjih poslova može da vize ne prihvati ili preinači i to bez obaveze davanja obrazloženja. Protiv takve odluke nije dozvoljen niti prigovor niti bilo kakva pravna radnja.

Dozvole boravka

Svaki strani državljanin koji namerava da radi u predstavništvu ili lokalnoj kompaniji dužan je da podnese zahtev za dobijanje boravišne dozvole. Pre nego što predstavništvo ili kompanija osnuju, boravišna dozvola se izdaje na šest meseci. Po završenom postupku registracije strani državljanin ima pravo da traži radnu vizu sa rokom važenja od godinu dana. Radi toga strani državljanin Ministarstvu unutrašnjih poslova stavlja na uvid lična dokumenta (Policija grada Beograda / odeljenje za strance). Strano lice je dužno da dokumente i zahtev za odobrenjem boravka podnese lično. Postupak dobijanja dozvole traje približno 30 dana. Sva strana lica koja posećuju zemlju dužna su da se prijave u roku od 72 sata od datuma ulaska.

Pozitivni znaci:

- Sve je jače uverenje unutar ministarstava koja se bave inostranim investicijama da birokratske barijere samo gutaju vreme, izazivaju frustracije i predstavljaju prvo iskustvo kako se posluje u zemlji.

Savet preporučuje:

- Od jednog ministarstva ili nacionalnog koordinatora trebalo bi zahtevati da preispita i usmerava promene koje se tiču rokova i potrebne dokumentacije, i efikasnosti institucija zaduženih za strane investitore. Ovo bi bilo moguće realizovati osnivanjem efikasnog odeljenja koje bi se bavilo isključivo stranim poslovnim ljudima. Ono bi moralo da uspostavi dobru komunikaciju sa relevantnim ministarstvom ili organizacijom koja se bavi stranim investicijama

FINANSIJSKI/BANKARSKI SEKTOR

a) Obuka revizora

Trenutno stanje

NBS je glavni nadzorni organ za domaći bankarski sektor. Njihove glavne aktivnosti uključuju usvajanje propisa, svakodnevne konsultacije sa bankama i kontrolu rada banaka na licu mesta..

Pozitivni znaci:

NBS se potrudila da izmeni generalni cilj svoje nadzorne funkcije i od nadzornog organa za praćenje kriterijuma zakonitosti preraste u instituciju za praćenje rizika.

Savet preporučuje:

U cilju promovisanja ove promene orijentacije nadzorne funkcije, naše mišljenje je da bi sledeći korak trebalo da bude obuka revizora NBS. Bankarski sektor prolazi kroz konstantne promene u pogledu vrste poslovanja, bankarskih instrumenata, politike zaštite od rizika (risk hedging) i, shodno tome, međunarodnih računovodstvenih propisa. Bilo bi korisno za same banke ukoliko bi nadzorna funkcija takodje pratila ova poboljšanja kako bi bile u stanju da obavljaju ovu funkciju.

b) Uloga Udruženja banaka

Trenutno stanje

Udruženje banaka Srbije je bankarska grupa, osnovana sa ciljem da pruža podršku i predstavlja interese svojih članica u odnosima s vladom, centralnom bankom i ostalim institucijama.

Pozitivni znaci:

Domaće banke sa stranim kapitalom već imaju svoje predstavnike i u Upravnom odboru i u radnim komisijama Udruženja gde su u mogućnosti da zastupaju stavove tog segmenta bankarskog sektora.

Savet preporučuje:

Udruženje banaka Srbije bi trebalo da ima proaktivniju ulogu u kreiranju povoljnog bankarskog okruženja koje ne bi ograničavalo razvoj samog sektora, već bi ga promovisalo.

c) Tretman akcijskog kapitala banaka

Trenutno stanje

U skladu sa Članom 9 Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata, pravna lica mogu jedino da izdaju akcije u domaćoj valuti. Kada su u pitanju dužničke hartije od vrednosti, izdavanje obveznica denominovanih u stranoj valuti moguće je jedino uz prethodno odobrenje NBS.

S jedne strane, za osnivanje banke je propisan obavezni minimalni cenzus u iznosu od 10 miliona EUR. Osim toga, postoji uslov NBS koji obavezuje komercijalne banke da održavaju nivo akcijskog kapitala iznad minimuma u toku poslovanja.

U slučaju da je osnivački kapital uplaćen u stranoj valuti, akcijski kapital bi se utvrdio u domaćoj valuti i podlegao bi mogućim negativnim uticajima devalvacije domaće valute. Nominalna depresijacija CSD u odnosu na EUR u toku 2003.godine od 11,1%, bez bilo kakvog dodatnog izdavanja akcija u međuvremenu, primer je kako bi banka izgubila svoj potrebni akcijski kapital, ne uzimajući u obzir bilo koje druge uticaje.

Dodatni element je činjenica da se u registraciji koju izdaje Privredni sud navodi iznos osnivačkog kapitala u stranoj valuti uz napomenu da akcionari imaju pravo da obavljaju poslovanje banke do iznosa uloženog kapitala - u stranoj valuti.

Pozitivni znaci:

Nadležne institucije u Republici Srbiji razmatraju izmene Zakona o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata.

Savet preporučuje:

Zakon o tržištu hartija od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata bi trebalo izmeniti tako što bi se takođe dozvolilo izdavanje akcija u stranoj valuti. Ova odredba bi donela dodatnu sigurnost stranim investitorima zainteresovanim za ulaganje svojih sredstava u osnivanje firme ili proširenje svog poslovanja u Republici Srbiji.

d) Otvorena devizna pozicija

Trenutno stanje

U skladu sa važećim propisom (Odluka o bližim uslovima primene Članova 26 i 27 Zakona o bankama i drugim finansijskim institucijama) komercijalne banke su obavezne da održavaju nivo svih deviznih dugovanja ispod 30% akcijskog kapitala. Ovo ograničenje prati se na dnevnoj osnovi, a svaka nezakonitost povlači za sobom značajne konsekvence za banku koja zbog toga ne može da učestvuje na međubankarskom deviznom tržištu.

S obzirom da se akcijski kapital uplaćen u stranoj valuti ne smatra deviznom obavezom, a da bi se ispoštovao ovaj koeficijent, domaće banke sa stranim kapitalom koriste različite strategije, bilo da odbijaju protivvrednost akcijskog kapitala od deviznih depozita ili da izražavaju svoj akcijski kapital kao deo deviznih obaveza.

Ozbiljnost ovog problema najbolje može ilustrovati sledeći primer jedne domaće banke sa stranim kapitalom:

EUR	Gotovina	4	EUR	Dugovanja prema bankama	14
EUR	Poreska obveznica	18	CSD	Dugovanja prema bankama	1
CSD	Poreska Obveznica	12	EUR	Dugovanja prema klijentima	50
CSD	Potrazivanja od klijenata	1	CSD	Dugovanja prema klijentima	15
EUR indexed	Potrazivanja od klijenata	38	EUR	Akcionarski kapital	20
CSD	Potrazivanja od banaka	5			
EUR	Potrazivanja od banaka	22			
		100			100
EUR		82	EUR		84
			EUR		64
Devizna pozicija u odnosu na kapital:			Otvorena devizna pozicija		
Sa kapitalom		10.00%	Sa kapitalom		-2
Bez kapitala		90.00%	Bez kapitala		18

Na osnovu Članova 30 - 39 Odluke o bližim uslovima primene Članova 26 i 27 Zakona o bankama i drugim finansijskim institucijama koji se odnose na devizni rizik neophodno je pridržavati se deviznog koeficijenta ukoliko se pozicija kapitala uključuje u obračun.

Ukoliko se ovo ne može primeniti, banke bi morale da se suoče sa sledećim posledicama.

Prestrukturiranje aktive s obzirom da protivvrednost kapitala mora da bude uložena u dinarima dok su jedini likvidni instrumenti u dinarima blagajnicki, odnosno državni zapisi izdati od strane NBS i Ministarstva finansija. Banka bi morala smanjiti svoje obaveze u:

- Obveznicama devizne štednje i/ili
- Kredite sa valutnom klauzulom

imajući u vidu da se plasmani kod banaka uglavnom odnose na Obavezne rezerve kod NBS ili kratkoročne viškove likvidnosti s obzirom da medjubankarsko tržište novca ne nudi dovoljnu likvidnost koja bi dozvolila apsorbovanje dodatnog kreditiranja.

Štaviše, sa stanovišta akcionara, prelazak na denominaciju sredstava u domaćoj valuti (CSD) povećala bi osetljivost akcijskog uloga na kretanja deviznog kursa CSD u odnosu na EUR (EUR/CSD), što bi ulaganje u Republici Srbiji učinilo još rizičnijim. Kako u Srbiji ne postoji dugoročno devizno terminsko tržište, usled čega investitor nije u mogućnosti da se zaštiti od rizika deviznog tržišta, buduća ulaganja stranih investitora bi mogla biti dodatno izložena i ovom novom riziku.

Minimalni kapital u iznosu od 10 miliona EUR stvara "obavezu vezana za određeni indeks", ("indexed liability") koja se ne uključuje u devizni obračun (Članovi 8, 18, 26 Zakona o bankama i drugim finansijskim institucijama). U slučaju da banka želi da osigura automatsku uskladenost sa obaveznim minimalnim cenzusom, čuvanjem ovog iznosa u okviru aktive i denominovanog u evrima (gotovina, T-bills, itd.), to neće biti u skladu sa njenom Otvorenom deviznom pozicijom.

Banke u drugim zemljama CEE imaju sledeće propise:

	Hrvatska	Slovenija	Bugarska	Rumunija	Madjarska	Slovačka
Da li je denominacija kapitala u devizama moguća?	NE	NE	NE	DA	DA	DA
Da li je FX kapital uključen u pasivu kod obračuna Otvorene devizne pozicije?	NE	NE	NE	DA	NE	DA
Da li je obavezan minimalni kapital u stranoj valuti?	NE	NE	NE	NE	NE	NE

Pozitivni znaci:

Tokom 2003. i početkom 2004. NBS je izdala dva nacrtu amandmana propisa o deviznom koefijentu. Medjutim, nijedan od njih ne daje predlog za rešenje pitanja tretmana akcijskog kapitala koji se plaća u devizama. S druge strane, revizori NBS su izvršili nekoliko revizija domaćih banaka sa stranim kapitalom, u toku kojih su utvrdili da se ove banke ne pridržavaju propisanog obračuna deviznog koeficijenta i naložile bankama da preduzmu odgovarajuće mere u tom smislu.

Savet preporučuje:

Uvereni smo da bi bilo u interesu svih uključenih strana da se bankama koje su uplatile akcijski kapital u stranoj valuti dozvoli da taj kapital prikazuju u izveštajima kao obavezu izraženu u stranoj valuti u svrhu obračuna stanja Maksimalne otvorene devizne pozicije.

e) Zakonsko kreditno ograničenje

Trenutno stanje

U skladu sa Zakonom o bankama i drugim finansijskim institucijama, jedan od kriterijuma za komercijalne banke uključuje maksimalni iznos kredita pojedinačnom klijentu od 25% akcijskog kapitala Banke ("najveći mogući krediti"). Definicija pojedinačne ugovorne strane uključuje plasmane svim pojedinačnim klijentima za koje se smatra da predstavljaju povezana lica. Osim toga, ukupan iznos najvećih kredita ne bi trebalo da bude veći od 400% akcijskog kapitala.

U periodu od 2001. do 2003. srbijanski bankarski sektor je pretrpeo značajne promene u sastavu sektora sa preko deset novih banaka koje su osnovale ili kupile strane bankarske grupacije. Ovu tranziciju u finansijskom sektoru pratile su promene strukture kapitala usled privatizacije u najpropulzivnim sektorima srpske privrede kao što su farmaceutska, cementna i duvanska industrija, građevinski sektor i industrija hemijskih proizvoda za domaćinstvo. Shodno tome, u srpskoj privredi se pojavio jedan novi segment razvojno-orijentisanih kompanija koje uživaju čvrstu podršku svojih multinacionalnih kompanija. Osim ulaska multinacionalnih kompanija kroz direktne ili portfolio investicije, postoji takodje i sve veća grupa propulzivnih domaćih kompanija koje uspešno proširuju svoje prisustvo na domaćem i međunarodnom tržištu.

Dalji razvoj poslovanja ovih grupa kompanija na lokalnom tržištu zahteva podršku lokalnih banaka. Medjutim, ova podrška je ograničena propisima o zakonskim kreditnim ograničenjima. Jedno od rešenja koje je korišćeno je knjiženje tih prekomernih iznosa od strane sedišta tih lokalnih banaka. Medjutim, ovo rešenje nije bilo od koristi lokalnim bankama u mnogim aspektima.

Osim toga, porast kreditnih poslova takodje je doveo do toga da se ove banke, osnovane stranim kapitalom, takodje približile ograničenju od 400% ukupnih plasmana najvećih kredita.

Pozitivni znaci:

Početkom 2004. NBS je predložila izmenu načina obračuna iznosa kredita koji se može odobriti pojedinačnom licu.

Uvedeno je nekoliko odbitnih stavki: gotovinski depoziti na ime obezbedjenja, kratkoročni depoziti oročeni do 7 dana kod prvoklasnih banaka, plasmani uz garancije prvoklasnih banaka.

Medjutim, u okviru ovog poslednjeg predloga NBS je utvrdila da se nikakve garancije matičnih banaka neće uzimati u obzir kao smanjenje pri obračunu zakonskog kreditnog ograničenja.

Imajući u vidu sadašnji nezadovoljavajući nivo rejtinga zemlje, mogućnost dobijanja bankarske garancije od matične banke za plasmane predstavlja značajan faktor u promovisanju kreditnih aktivnosti u zemlji. Matične banke srbijanskih banaka - ćerki (filijala) su banke čiji je rejting najčeše

znatno iznad nivoa koji zahteva NBS (Standard & Poor's, Fitch-IBCA ili Thompson BankWatch - BBB; Moody's - Baa3). Izuzeće od ovog jemstva predstavlja otežavanje uslova za lokalne kompanije i dovodi u pitanje spremnost matičnih stranih banaka da pomažu poslovanje svojih filijala u Republici Srbiji.

Savet preporučuje:

NBS bi trebalo da dozvoli potpuno odbijanje potraživanja za koja garantuje matična banka u obračunu zakonskog kreditnog ograničenja.

U pogledu značajne promene strukture srbijanske privrede usled privatizacije i direktnih stranih ulaganja, uz jačanje srbijanskog bankarskog sektora, povećanje ukupnog iznosa najvećeg kredita sa 400% na 800% odgovarajućom promenom odredbe Zakona o bankama i drugim finansijskim institucijama dalo bi dodatni podsticaj razvoju same privrede. Ova izmena bi bila u skladu sa propisima u zemljama Jugoistočne Evrope (Mađarska, Češka Republika, Rumunija, Slovačka, Slovenija).

f) Hipotekarno tržište u Srbiji

Trenutno stanje

Proces stambene izgradnje i uporedo s tim, kontinuirano održavanje postojećeg stambenog fonda ima veoma pozitivne efekte, i direktne i indirektno, na razvoj celokupne privrede. Pozitivni efekti razvoja hipotekarnog tržišta odražavaju se i na bankarski sektor kao jedan od najvažnijih generatora privatne štednje, koji je istovremeno jedan od najznačajnijih dugoročnih izvora finansiranja stambene izgradnje, t.j kreditiranje same stambene izgradnje.

Hipotekarno tržište već potvrđuje tendenciju intenzivnog uticaja na razvoj finansijskih tržišta kroz jedan od njegovih izvedenih projekcija; sekundarno hipotekarno tržište. Ovo je oblik organizovanog finansijskog tržišta gde se razvio čitav niz finansijskih derivativa pod određenim uslovima od klasičnih bankarskih kredita i koji su obezbeđeni hipotekama. Hipotekarno tržište predstavlja jedno od najsigurnijih finansijskih tržišta za koje se najčešće opredeljuju oni institucionalni investitori koji vole da idu na sigurno.

Pozitivni znaci:

Da bismo čak i počeli da razmišljamo o redosledu koraka koje bi trebalo preduzeti za uspostavljanje hipotekarnog tržišta i njegov razvoj na našem lokalnom tržištu, neophodno je utvrditi šta je uradjeno u toku poslednje tri godine.

Izradjena je nova verzija Zakona o državnom merenju i katastru. Jedini vidljiv efekat ovog zakona je transfer podataka o malom broju uknjiženih nepokretnosti iz nadležnosti i registra jedne institucije u nadležnost i registar druge. U toku ovog transfera, koji može da prilično potraje, raspolaganje ovim nepokretnostima postaje gotovo nemoguće s obzirom na to da su sve komponente isključene ili je njihov promet zaustavljen.

Medjutim, oko 90% nepokretnosti je još uvek neuknjiženo. Čak i kada je nepokretnost uknjižena, u većini slučajeva to ne može da osigura da će treće lice dobiti kvalitet i kvantitet vlasništva nad predmetom uknjižbe.

Institucija hipoteke je regulisana u zakonodavstvu Srbije na osnovu samo nekoliko odredaba Zakona o principima imovinskih odnosa, a u Članu 64 tog Zakona hipoteka se uslovljava uknjižbom u javni registar. Činjenica je da Član 69 istog Zakona i dalje zabranjuje fiducijarni prenos imovine. Hipoteka se ne može zasnovati na objektu u izgradnji; efikasno (i jeftinije) finansiranje velikih projekata je na ovaj način izrazito otežano, gotovo onemogućeno.

Prema pozitivnim propisima Republike Srbije, nekretnine ne mogu da budu predmet lizinga.

Praksa sudova u slučajevima zasnivanja hipoteke nije svuda ista.

Važeći Zakon o izvršnoj proceduri kao i relevantna praksa koja se primenjuje u tim slučajevima ne pruža mnogo poverenja poveriocima u realizaciju (i vreme realizacije) njihovih neizmirenih potraživanja.

Ne postoji nijedna institucija koja bi osiguravala hipotekarne kredite, javne ili privatne, verovatno upravo iz gore navedenih razloga.

Savet preporučuje:

- *Doneti određene zakonske propise u oblasti regulacije pitanja vlasništva i prometa nekretnina. Prvi izbor bi trebalo da bude Zakon o denacionalizaciji i Zakon o hipoteki.*
- *Inicirati donošenje zakona koji bi definisali jednoobrazni sistem uknjižbe i vođenja evidencije nepokretnosti u javnom katastru što je pre moguće.*
- *Oformiti Privremeni hipotekarni registar za potrebe uspostavljanja hipoteke na nepokretnostima koje nisu uknjižene u javnom katastru, uknjižbom u taj Registar na osnovu zakonski utvrđene procedure. Registrovanjem hipoteka u ovom Registru, hipotekarni poverioci bi bili zaštićeni od potraživanja trećih lica, što bi trebalo i da bude osnovna svrha Registra. Na ovaj način, znatan broj stambenih objekata bi konačno mogao da postane predmet prometa sa većim stepenom zakonske sigurnosti. Podaci iz ovog Registra bi mogli naknadno da se unesu u katastar, uz određenu verifikaciju, čime bi se ubrzala procedura registracije nepokretnosti u celoj Srbiji.*
- *Podržati ove propise i odgovarajuće izmene i dopune Zakona o izvršnoj proceduri, uz sprovođenje jednoobrazne sudske prakse, kako u pogledu procedure uspostavljanja hipoteke, tako i procesa realizacije hipoteke, t.j. prinudne naplate potraživanja obezbeđenih hipotekom.*
- *Potrebno je hitno utvrditi postupak prodaje hipotekarne nepokretnosti (prinudna naplata).*
- *Propis bi trebalo da definiše osnivanje Privremene agencije za poravnanje (pod okriljem vladinih organa), koja bi bila ovlašćena za realizaciju hipoteka i postavljanje neposrednih založnih prava, uz doslednu primenu procedure. Dužnici bi takodje bili zaštićeni u odnosu na poverioce utvrđivanjem striktnih imovinskih/krivičnih sankcija za poverioce koji zloupotrebe instrumente obezbeđenja. Međutim, svaka takva mogućnost bi bila svedena na minimum ukoliko bi se utvrdila dosledna procedura za realizaciju hipoteke pred nadležnim sudom, kao i moguća prinudna naplata.*
- *Osnivanje institucije za osiguranje hipotekarnih kredita je takodje nužno kao jedan od bitnih delova ovog procesa. Rad ove institucije je, prema iskustvima drugih zemalja, veoma značajan za dalji razvoj hipotekarnog tržišta (naročito sekundarnog hipotekarnog tržišta). NBS je nedavno pokrenula inicijativu u ovom pravcu, ali bez uspeha. Imajući u vidu da je jedan od razloga neuspeha ove inicijative zapravo nedostatak potrebnih sredstava, trebalo bi razmotriti mogućnost osnivanja ove institucije u saradnji sa nekim strateškim partnerom iz privatnog sektora.*

g) Privremeni hipotekarni registar

Sadašnji status registra nepokretnosti

Znatan deo nepokretnosti u Srbiji, kao i prava po osnovu istih, nije propisno uknjižen u javnim knjigama. Ove zemljišne knjige, t.j. katastar, u skladu sa Zakonom o merenju i uknjižbi prava na nepokretnostima ("Katastarski zakon") predstavlja osnovu za razvoj hipotekarnog tržišta, s obzirom da se hipoteka, prema Katastarskom zakonu, upisuje u vlasnički list. Nadležno ministarstvo je nedavno objavilo da će Katastar obuhvatiti oko 20% nepokretnosti na teritoriji Republike do kraja 2003. Možemo bez sumnje da zaključimo da ovaj procenat odgovara procentu već uknjiženih nepokretnosti u zemljišnim knjigama. S druge strane, međutim, očekuje se da će proces odgovarajuće i konačne registracije preostalih nepokretnosti u Srbiji trajati znatno duže. To je sasvim razumljivo s obzirom da takvo stanje proističe iz istorijskog nasledja prethodnog političkog režima.

Privremeni hipotekarni registar

Smatramo da bi bilo korisno osnovati jedan takav javni Registar u koji bi se upisale hipoteke na nepokretnostima koje iz bilo kog razloga nisu uknjižene u Katastar na zakonom propisan način. Svrha tog Registra bi bila potpuna zaštita hipotekarnog poverioca u pogledu njegovih prava u odnosu

na hipotekovanu nepokretnost. Prema tome ovde je reč o odnosu između hipotekarnog poverioca i njegovog/njenog obezbeđenja, t.j. nepokretnosti na koju je postavljena hipoteka, što kasnije ne bi predstavljalo odlučujući faktor u konačnom definisanju pitanja vlasništva i njegovu naknadnu uknjižbu u Katastar.

Postupak upisivanja hipoteke u privremeni Registar

Hipoteke bi se upisivale na inicijativu zainteresovanih učesnika u osnovnom poslu (najčešće kreditnoj transakciji), prema zakonski utvrđenoj proceduri i po osnovu ispunjavanja zakonskih uslova.

Bez preteranog ulaženja u zakonodavna pitanja, sledeći uslovi bi trebalo da obezbede odgovarajuće dokaze u smislu:

- Pravnog osnova za raspolaganje odnosnom nepokretnom imovinom
- Utvrđivanja bitnih parametara u toku perioda opterećenja, troškove čega bi snosili ugovarači, a što bi vršili ovlašćeni organi ili ovlašćeni procenitelji; procedura postavljanja opterećenja bi mogla takodje da uključuje učešće bilo kog trećeg zainteresovanog lica čime bi se smanjila mogućnost zloupotrebe, s obzirom na avansno plaćanje troškova ove procedure
- Procene trenutne tržišne vrednosti na ovaj način utvrđene nepokretnosti od strane ovlašćenog procenitelja
- Objavljivanja (možda) oglasa (na oglasnoj tabli nadležnog suda, u lokalnim novinama, itd) kako bi zainteresovana treća lica mogla da ulože žalbu u predviđenom roku

Imajući u vidu činjenicu da bi ovo pre svega uključivalo zaštitu njegovih/njenih interesa, logično je očekivati da bi se budući hipotekarni poverilac bar u toku navedene procedure ponašao u duhu dobrih poslovnih odnosa. Međutim, bilo bi takodje važno izbeći da se poverilac optereti utvrđivanjem određenih činjenica koje ne bi bile u skladu sa njihovim tržišnim aktivnostima i što bi ga odvratilo od samog posla.

Nakon takve procedure i prezentovanja dokaza o izvršenoj proceduri, nadležni organ bi upisao hipoteku u privremeni Registar.

Svrha privremenog Registra

Koa što smo već istakli, svrha ovog Registra bi bila potpuna zaštita hipotekarnog poverioca (t.j. vlasnika založnog prava) od bilo kakvih zahteva trećih lica u odnosu na datu nepokretnost. Na ovaj način hipotekarni poverioci bi mogli sa sigurnošću da odobravaju hipotekarne kredite i da ih refinansiraju, bez bojazni za sudbinu osnovnog obezbeđenja u takvim finansijskim poslovima.

Ostala pitanja u vezi privremenog Registra

Ovaj Registar ni na koji način ne prejudicira pitanje vlasništva na datoj nepokretnosti. Ovo pitanje bi se rešilo nakon ažuriranja Katastra.

Ovde se pojavljuje jedan rizik, rizik vezan za denacionalizaciju, koji bi se mogao rešiti na isti način kao što bi se rešilo i pitanje denacionalizacije očekivanom zakonskom regulativom. Zaključak je, zato, da bi vlada trebalo da bude konačni garant eventualnim oštećenim stranama u ovoj oblasti i pod uslovima koji će biti utvrđeni relevantnim zakonom.

Drugi potencijalni rizik, rizik od prevare, mogao bi se takodje minimizirati u toku procedure registracije hipoteke u privremeni Registar doslednim poštovanjem zakonskih uslova ili osiguranjem kod odgovarajuće institucije (ukoliko premija osiguranja ne bi znatno poskupela celu transakciju).

Mišljenja smo da bi država imala koristi od osnivanja i vođenja takvog Registra pošto bi podaci iz tog Registra mogli kasnije da se prenesu u Katastar.

Osnovna svrha i koristi od ovog Registra je da se stvore osnovni uslovi za brz dalji razvoj hipotekarnih kredita i, samim tim, hipotekarnog tržišta. Ovo bi, kako smo uvereni, imalo pozitivan uticaj na ukupne ekonomske trendove na domaćem tržištu.

h) Srbija i Crna Gora, transakcije između pravnih i fizičkih lica

Trenutno stanje

Činjenica da Srbija tretira pravna i fizička lica iz Crne Gore na isti način kao i lica iz Srbije dok Crna Gora zauzima stav da su te republike dva potpuno odvojena finansijska i monetarna sistema predstavlja značajan problem. S obzirom na takve pristupe, nije moguće bilo kakav redovan, ni dinarski ni devizni platni promet ili kreditne aktivnosti između srbijanskih i crnogorskih pravnih i fizičkih lica. Bankarski sistemi u Srbiji i Crnoj Gori su nezavisni i potpuno odvojeni. Banka iz Srbije ne može da osnuje filijalu u Crnoj Gori i obrnuto. Dalje, banka iz Srbije može da obezbedi prisustvo na tržištu Crne Gore kroz osnivanje nove banke (green field investment), bilo u obliku akcionarskog društva (banke) ili filijale, t.j. banke ćerke sa samostalnim pravnim statusom. U oba slučaja, osnivački kapital (minimalni novčani kapital) iznosi 5 miliona EUR za banku u Crnoj Gori, odnosno 10 miliona EUR za banku u Srbiju.

Pozitivni znaci:

Novi zakon koji će regulisati platni promet i kreditno poslovanje između Crne Gore i Srbije je već u pripremi.

Savet preporučuje:

Ubrzati harmonizaciju pravnog i ekonomskog okvira između Srbije i Crne Gore.

i) Sindicirani zajam

Trenutno stanje

NBS je zadržala sledeća stanovišta:

- (1) Ovakav zajam se i dalje smatra deviznom kreditnom transakcijom između rezidenata iz Srbije bez obzira na činjenicu što je administrator zajma (Agent) strana banka;
- (2) Devizne kreditne transakcije u zemlji, prema Članu 20 Zakona o deviznom poslovanju, dozvoljene su samo za kreditiranje uvoza robe i usluga.

Savet preporučuje:

• NBS bi trebalo da zauzima fleksibilniji pristup u tumačenju Zakona o kreditnim poslovima sa inostranstvom, uzimajući u obzir:

- (a) rešenja koja su već sadržana u Zakonu o deviznom poslovanju*
- (b) Nove oblike međunarodnih kreditnih proizvoda*
- (c) Interese dužnika i banaka - poverioca*

• NBS bi trebalo da izmeni i dopuni propise gde je to moguće, t.j. izradi dopunu Kodeksa, koji sadrži osnovu za naplatu, plaćanja i transfer po osnovu tekućih i kapitalnih transakcija, t.j. sledeći tip aktivnosti:

"Udeo, kupovina ili prodaja udela u sindikovanom zajmu"

Prva izmena i amandman koji bi trebalo uneti u ovaj Zakon je da se omogući domaćim bankama da budu Glavni administratori i Garanti (Lead Managers i Underwriters) u sindiciranim zajmovima koji se odobravaju stranim ili lokalnim zajmoprimcima.

j) Kreditni limit za poslove lizinga

Trenutno stanje

Prema važećoj Odluci NBS o Članovima 26. i 27. Zakona o bankama, plasmani banke posredstvom njene lizing kompanije ne mogu da predju 5% svog kapitala.

Pozitivni znaci:

Početak februara 2004. NBS je izdala nacrt nove Odluke o bližim uslovima primene Članova 26 i 27 Zakona o bankama i drugim finansijskim institucijama. U posebnom poglavlju ove Odluke o definisanju "povezanih lica", NBS izričito navodi da se lizing kompanija koju osniva banka smatra povezanim licem.

Savet preporučuje:

Usvajanje normi koje bankama dozvoljavaju da refinansiraju svoje lizing kompanije koje nisu ograničene klauzulom od 5%.

k) Medjubankarsko devizno tržište

Trenutno stanje

U skladu sa Odlukom NBS o uslovima i postupkom u poslovanju na deviznom tržištu, ovlašćena banka ne sme da učestvuje na sesiji Medjubankarskog deviznog tržišta (IFEM). Ovo važi za slučaj da kupuje ili prodaje devize i valutu u direktnom kontaktu sa drugom ovlašćenom bankom ili bankom čiji koeficijent deviznog rizika prelazi 30% ili u slučaju da je propustila da ovaj koeficijent prijavi NBS. U tom slučaju, banka ne sme da učestvuje na sesiji IFEM-a u periodu od pet radnih dana. NBS objavljuje crnu listu u 11.00. Ovaj sistem izaziva velike nedoumice i neizvesnost kod dilera koji ne znaju unapred da li njihov partner ispunjava uslov NBS ili ne.

Savet preporučuje:

NBS bi trebalo da koristi neki drugi redovni kontrolni mehanizam kako bi se izbegao negativan uticaj birokratije na poslovanje na deviznom tržištu.

l) Porez na prenos apsolutnih prava

Trenutno stanje

Prema Zakonu o porezima na imovinu i zvanično mišljenje Ministarstva finansija i ekonomije Republike Srbije, porez na prenos apsolutnih prava (0.3%) primenjuje se takodje na svaku transakciju koja se vrši na sekundarnom tržištu, a koja se odnosi na T-bills izdate od strane NBS, kao i one koje je izdalo Ministarstvo finansija i ekonomije.

Savet preporučuje:

Naša izrazita preporuka je da bi Ministarstvo finansija trebalo da predloži Skupštini ukidanje ovog poreza u cilju podsticanja daljeg razvoja sekundarnog tržišta.

m) PROVIZIJA NA TRANSAKCIJE NA SEKUNDARNOM TRŽIŠTU

Trenutno stanje

Kategorija provizije	Dužničke hartije od vrednosti				Akcije	Predlog
	Blagajnički zapisi NBS	Vladini blagajnički, državni zapisi	Vladine devizne obveznice	Komercijalni zapisi		
1) Na Beogradskoj Berzi/BSE – dve opcije:						
Opcija I - provizija BSE	-	-	0,10%	0,10%	0,10%	
Opcija II – bez provizije BSE	-	-		0,05% - 0,15%	0,16%	
2) Centralni registar – dve opcije:						
Opcija I - provizija Centralnog registra za OTC transakcije	0,10% max CSD 5000	0,10% max CSD 5000	-	0,10% max CSD 5000	0,10% max CSD 1000	Uskladiti sa RTGS troškovima
Opcija II - provizija Centralnog registra na BSE	-	-	0,10% max CSD 1000	0,10% max CSD 1000	0,10% max CSD 1000	
Troškovi slanja SWIFT poruka	300 CSD	300 CSD	300 CSD	300 CSD	300 CSD	
3) Porez						
Porez na promet (20%)	-	-	20% na ukupne provizije	20% na ukupne provizije	20% na ukupne provizije	
Porez na finansijske transakcije	-	-	-	0,22%	-	
Porez na prenos apsolutnih prava (0,3%) – na teret prodavca	0,3%	0,3%		0,3%	0,3%	
Porez na kapitalnu dobit – na teret prodavca	14 % na maržu	14 % na maržu za pravna lica 20% na maržu za fizička lica	14 % na maržu za pravna lica 20% na maržu za fizička lica	14 % na maržu za pravna lica 20% na maržu za fizička lica	14 % na maržu za pravna lica 20% na maržu za fizička lica	Razmotriti izmene poreske politike
Porez na kamatu (samo za fizička lica)	-	20% nakon umanjenja za porez na kapitalnu dobit	20% nakon umanjenja za porez na kapitalnu dobit	20% nakon umanjenja za porez na kapitalnu dobit	20% nakon umanjenja za porez na kapitalnu dobit	
TOTAL 1+2+3	Min 0,4%	Min 0,4%	Min 0,2%	Min 0,72 %	Min 0,56%	

Obračunavanjem navedenih provizija u tabeli, sledeće provizije treba uzeti u obzir u određenom odnosu:

Provizije Komisije za hartije od vrednosti:

- Provizija za izdavanje licenci za brokerske usluge 3% kapitala (za banke - 3% kapitala koji se obračunava na bazi kapitala brokerske kuće, potrebnog za vršenje izabranih aktivnosti)
- Provizije za uskladjivanje internih propisa brokera i imenovanje direktora i članova uprave od 10.000 CSD do 35.000 CSD
- Provizija za izradu i štampanje godišnjeg izveštaja brokerske kuće, kastodi banke i drugih učesnika 35.000 CSD
- Provizija za izdavanje dozvole banci za obavljanje poslova kastodi banke 150.000 CSD
- Provizije za organizovanje obuke i ispita za dobijanje zvanja brokera, investicionog konsultanta i portfolio menadžera od 70.000 CSD do 200.000 CSD
- i druge provizije; minimalni iznos provizije je 10.000 CSD.

Posebne provizije za Centralni registra hartija od vrednosti:

- Članarina 240.000 CSD
- Otvaranje određenih kategorija računa 10.000 CSD po računu
- Instaliranje i servisiranje aplikacije klijenta 30.000 CSD

Pozitivni znaci:

Pozitivni znaci se ogledaju u tome što su monetarne vlasti počele da stvaraju pozitivne uslove za dalji razvoj tržišta hartija od vrednosti. Prošle godine je Ministarstvo finansija počelo sa izdavanjem blagajnickih, odnosno državnih zapisa, i to prvo na tri meseca, a zatim na period od šest meseci, pri čemu je učesnicima (i bankama i brokerskim kućama) ostavljeno da slobodno definišu realnu tržišnu cenu novca. Diskontna stopa ovih tromesečnih bagajnickih, odnosno državnih zapisa, u stvari je jedina relana cena na tržištu novca u ovoj zemlji. Drugi pozitivan znak je da se centralna banka sprema da započne sa repo-ugovorima, dok u isto vreme možemo videti da berza vrši progresivne pripreme za prelazak na elektronsko trgovanje hartijama od vrednosti, potpomognutim istovremeni aktivnostima Centralnog Registra, koji bi trebalo da postane banka za klirinške poslove (clearing house).

Savet preporučuje:

- Opšta poreska reforma, posebno ukidanje poreza na prenos apsolutnih prava, poreza na finansijske transakcije, kao i poreza na kamatu nakon odbijanja dobiti na marži, jer trenutno poresko opterećenje izrazito zabranjuje sekundarnu trgovinu kratkoročnim investicijama.
- Razmotriti visinu provizija Komisije za hartije od vrednosti, koje su trenutno suviše visoke
- Razmotriti visinu provizija Centralnog Registra, koje bi mogle na primer da se usklade sa troškovima RTGS
- Postizanje bolje transparentnosti na Beogradskoj Berzi (BSE) i organizovanje boljeg sistema informisanja, posebno kada je reč o vanberzanskoj trgovini

Poglavlje 10

LIZING

Trenutno stanje

U odnosu na mart 2003. godine evidentne su promene u lizing poslovanja u Srbiji i Crnoj Gori

Zakon o finansijskom lizingu je konačno donet i stupio na snagu u julu 2003. Naknadne izmene Poreskog zakona usledile su u avgustu 2003. U suštini, Zakon o finansijskom lizingu utvrđuje tri učesnika u lizing poslovima, i to davaoca lizinga, primaoca lizinga i isporučioca predmeta lizinga, i definiše predmete lizinga - pokretna imovina, vozila i oprema/postrojenja.

Zakonom je, takođe definisano pitanje sticanje državine na predmetu lizinga. Ukoliko primalac lizinga propusti da izmiri tri uzastopne rate Zakon predviđa da davalac lizinga ima pravo da zahteva od suda da prenese državinu na predmetu lizinga sa primaoca lizinga i sud je obavezan da u roku od tri dana donese odluku o istom. Pored toga, postupak oduzimanja predmeta lizinga sprovodi se u roku od tri dana po donošenju sudske odluke, i na taj način se davaocu lizinga vraća predmet lizinga u roku od šest dana. Ovo je presudna odredba Zakona o finansijskom lizingu koja je zaista stvorila osnove za brz razvoj lizinga u Srbiji.

Pored toga, porez na usluge je ukinut i na lizing rate i na naknadu za administriranje koja se naplaćuje prilikom obrade lizing zahteva. To zapravo znači, da primalac lizinga plaća lizing kompaniji samo rate po osnovu lizinga.

U Srbiji i Crnoj Gori, za sada aktivno posluje pet lizing kompanija i sve su članice Lizing odbora Saveta stranih investitora. Ukupni portfelj lizing polova iznosi nešto preko EUR 50 miliona, što predstavlja značajan uspeh imajući u vidu da je Zakon o finansijskom lizingu donet u julu 2003. godine. Određeni broj inostranih lizing kompanija je takođe pokazalo zainteresovanost da dođu na ovo tržište.

Što se tiče regulative, Zakon o finansijskom lizingu i Poreski Zakon ne tretiraju određene aspekte dok su neka pitanja nejasno definisana. Lizing odbor aktivno učestvuje na definisanju nejasnih pitanja i uspostavio je saradnju sa organima vlasti, tj. Ministarstvom finansija i međunarodnih ekonomskih odnosa i poreskim organima. Nakon diskusija, koje su trajale duže od očekivanog, i izvesnog broja pismenih zahteva, većina predmetnih pitanja je pojašnjena što je u velikoj meri doprinelo razvoju lizing poslova. Jedno od važnih stavki koje su definisane je računovodstveno vođenje lizing transakcija, ukidanje poreza na razliku u ceni koju dileri treba da plate prilikom uvoza i prodaje motornih vozila, ukidanje poreza kada se predmet lizinga prenosi na treće lice kao primaoca lizinga i pojašnjena je uvozna struktura za davaoca lizinga.

Nažalost, lizing nekretnina nije obuhvaćen Zakonom o finansijskom lizingu a on bi predstavljao čvrstu osnovu za razvoj ove vrste poslova u Srbiji i Crnoj Gori. Ove transakcije su regulisane određenim brojem civilnih zakona Srbije na osnovu kojih situacija nije povoljna. Lizing nekretnina će, međutim, postati veoma atraktivan sa uvodjenjem poreza na dodatu vrednost.

Pozitivni znaci:

- brz razvoj lizing poslova podstaknut Zakonom o finansijskom lizingu i izmenama Poreskog zakona
- tržište počinje da shvata prednosti lizinga, ogroman tržišni potencijal
- određeni broj inostranih lizing kompanija zainteresovanih da dođu u Srbiju i Crnu Goru
- organi vlasti i institucije prihvataju značaj i prednosti lizinga za zemlju, uvode većinu potrebnih izmena

Savet preporučuje:

- Uvođenje poreza na dodatu vrednost što pre kako bi se stvorile povoljne osnove za širenje lizing poslovanja, posebno operativnog lizinga. Lizing nekretnina bi postao naročito privlačan i ekonomski održiv za zainteresovane strane, jer prema sadašnjem poreskom sistemu bolje je finansiranje nekretnina preko bankarskih kredita.
- NBS je uvela zakonsko ograničenje kreditiranja, tj, matična banka ne može kreditirati svoju "čerku" banku sa više od 5% svog sopstvenog kapitala. Ovaj propis je nepovoljan za razvoj lizing poslovanja, jer su sve lizing kompanije prinuđene na refinansiranje iz inostranstva što je i komplikovano i skupo. Savet stranih investitora preporučuje da se ovo ograničenje ukine ili da se bar poveća procenat čime bi se olakšalo refinansiranje lizing kompanija, i postiglo usklađivanje sa propisima mnogih evropskih zemalja.
- Registar lizing poslova, gde bi se vodila evidencija i registracija svih ugovora o lizingu, treba da se ustanovi što pre. (Zakon o finansijskom lizingu predviđa da će registar finansijskog lizinga postati operativan od 1. Januara 2004 , što, međutim, nije usledilo.)

Nekretnine: vlasništvo nad zemljištem

Tokom 2002. godine Vlada Srbije je usvojila Zakon o urbanom planiranju i gradjevinarstvu koji je zamenio pretodno važeći Zakon o gradjevinarstvu, Zakon o urbanom planiranju i Zakon o gradjevinskom zemljištu. Zakonom je uvedeno više promena koje se odnose na vlasništvo nad zemljištem uključivo mogućnost transfera vlasništva ili prava "vlasništva nad vazдушnim prostorom u najam na 99 godina". Medjutim, najveći problemi po pitanju vlasništva nad zemljištem za koje su zainteresovani strani investitori ostaju nepromenjeni. Izmedju ostalih, medju glavne probleme spadaju:

a) Vladina kontrola nad ponudom i cenom zemljišta

Ponuda gradjevinskog zemljišta je po svojoj prirodi monopolska i nju kontroliše vladina agencija koja definiše koliko će zemljišta biti prodato, kada i pod kojim cenama. Za razliku od većine tržišta gde se cene odredjuju na slobodnom sučeljavanju ponude i tražnje, minimalne cene su pod vladinom ingerencijom.

Slobodno sučeljavanje ponude i tražnje nezamenljiv je preduslov za postojanje zdravog i stabilnog tržišta nekretnina. Ako bi se vlada povukla iz situacije u kojoj ima kontrolu nad postupkom ponude i regulisanja cene zemljišta, bili bismo svedoci logičnijih cena, većeg interesovanja investitora i saglasno tome većeg obima gradjevinarstva. To bi, za uzvrat, prvo, rezultiralo većom zaposlenošću a potom, prirodno, vodilo bi ka smanjenju cene gradjevinskih objekata. To smanjenje bi uticalo da cene stambenog i poslovnog prostora budu prihvatljivije za prosečnog gradjanina, što bi povuklo za sobom još veće investicije, itd. Sve dok se ne uspostavi ravnoteža. prirodno je da bi od toga imao korist i vladin budžet jer bi to značilo više zemljišnih akvizicija, više plaćenog poreza i većeg broja otvorenih radnih mesta.

b) Restitucija zemljišta i vlasništva

Nejasnoća kako će i kada Srbija razrešiti pitanje restitucije kako zemljišta tako i vlasništva nad nekretninama i dalje unosi nesigurnost i mnoge investitore u nekretnine drži podalje od ulaganja u stari deo Beograda.

c) Restrikcije špekulativne kupovine zemljišta i roka u kome gradjevinski radovi mora da započnu i da se dovrše

Moguće iz razloga da bi se imala bolja kontrola nad pravilnim korišćenjem zemljišta, važeći zakon nastavlja da koči špekulativne kupovine zemljišta i ograničava vreme u kome gradjevinski radovi moraju za započnu i da budu završeni. Nažalost, to medju investitore unosi nesigurnost koja, na kraju, mnoge od njih može da obeshrabri.

Savet preporučuje:

- *Osmotriti način na koji su centralno-istočnoevropske zemlje u bliskoj prošlosti tretirali pitanje restitucije kao i istražiti zahteve koje će buduće priključenje EU biti postavljeni u vezi sa vlasništvom nad zemljištem i restitucijom. Na bazi toga i lokalnih specifičnosti, sporezumi se o politici i usvojiti Zakon o restituciji.*
- *Ukinuti kontrolu vlade nad ponudom i cenama građevinskog zemljišta kreiranjem sistema koji omogućuje formiranje cena zasnovanih na slobodnom sučeljavanju ponude i tražnje. Kao korak u tom pravcu, sačiniti javnosti dostupnu kompletnu bazu podataka sa svim raspoloživim fondom građevinskog zemljišta, koja treba da usledi iza novo - usvojenog Master plana, uključujući potpune podatke o prethodnim transakcijama, što predstavlja praksu na razvijenim tržištima nekretnina.*
- *Napustiti tekuću politiku i investitorima koji su stekli pravo nad vazdušnim prostorom određenog dela zemljišta, u slučajevima da se u budućnosti njihovi planovi promene, dozvoliti veći manevarski prostor.*

Poglavlje 12

Reforma penzionog i socijalnog osiguranja

a) Osiguranje

Nestabilnost sektora osiguranja moguće je pripisati širokom spektru makroekonomskih i institucionalnih propusta.

Medju slabostima pravnog okvira spadaju poreska politika, slabost korporativnog upravljanja i nedostatak kontrole.

U odsustvu tržišne discipline, sav teret spoljne kontrole pada na kontrolore osiguranja koji, moglo bi se desiti, da ne poseduju stručni kapacitet. Jačanje strukture propisa i kontrole, uporedo sa laganim i obazrivim uvođenjem mera liberalizacije, od velike je važnosti za unapređenje efikasnosti tržišta osiguranja u Srbiji. Za konzistentan sistem osiguranja obrazovanje sposobnog, profesionalnog kadra je od suštinske je važnosti kako za samo osiguranje tako i za kontrolu osiguranja.

Pozitivni znaci:

Vlada je podnela nacrt novog zakona o osiguranju koji predstavlja značajno poboljšanje u odnosu na prethodni zakon, i čekamo njegovo usvajanje u Parlamentu. Kontrola osiguranja je prošla kroz izvesnu obuku i trenutno se jača uz pomoć i podršku USAID.

Savet preporučuje:

- *Potsticati prikupljanje podataka o zahtevima kroz saradnju osiguranika*
- *Organi kontrole trebalo bi da sačine pouzdanu bazu podataka o zahtevima koja će osiguranicima i kontrolorima potvrditi pravu cenu za različite kategorije proizvoda*
- *Iz tih razloga kontrolni organi osiguravajućih društava trebalo bi da:*
  - *Poseduju ovlašćenje da osiguravajućim društvima izdaju licence za obavljanje posla.*
  - *Sprovode pozitivne propise i obavljaju nadzor nad njihovim poštovanjem*
  - *Prikupljaju i nezavisno potvrđuju relevantne informacije.*
  - *Posreduju i obavljaju transfera portfelja.*
  - *Primenjuju sankcije protiv osiguravajućih društava koja ne poštuju preporuke i smernice nadzornih organa. Da budu nezavisni kako od političkih organa tako i kontrolisanih kompanija u dnevnom izvršenju kontrole, i da budu poštovani u primeni svojih ovlašćenja i sredstava u rešavanju jasno definisanih predmeta.*
  - *Poseduju široko i produbljeno znanje i iskustvo koje se kreće od egzaktne nauke do zakonski formulisanih ugovora na osnovu bogatog iskustva.*
  - *Poseduju pouzdan i stabilan izvor popune fondova kako bi zaštitili svoju nezavisnost i efikasnost.*

- Poseduju moć i dovoljno izvora saradnje i razmene informacija sa drugim organima, kako u zemlji tako i inostranstvu, podržavajući na taj način združenu kontrolu, i,
- Sačine sistem regrutovanja kako bi zaposlili, obučili i zadržali profesionalno kvalifikovano ljudstvo. Istovremeno, kontrolni organ osiguranja mora biti vezan za strogu profesionalnu tajnost rada, a zakonom bi moralo da se izuzme svako interventno arbitriranje administracije.
  - Izuzev u slučajevima predviđenim zakonom, kontrolor osiguranja ni u kom slučaju ne sme da se meša u menadžment osiguravajućih društava
  - Kontrolni organ bi trebalo da uspostavi dobru saradnju i preduzme koordinirane poteze sa drugim, odgovarajućim vladinim telima ili osiguravajućim društvima, poput ministarstava, poreskih organa ili fondova za garanciju osiguranja, kako bi se postavljeni zadaci korektno sproveli.
  - Sektor osiguranja bi trebalo potstaci da oformi privatne mehanizme i institucije za primenu poslovnih smernica i kodeksa ponašanja, ne bi li se ograničila postojeća štetna praksa.
  - Da bi se ispoštovali osetljivi propisi i kontrola, trebalo bi omogućiti konkurenciju u oblasti osiguranja, ukidanjem nepotrebnih ograničenja i dozvolom učešća likvidnih osiguravajućih kompanija na tržištu osiguranja. Veoma je bitno da se osnivanje stranih osiguravajućih kompanija zasniva na vizionarskom a ne diskriminatorском pravilu
  - Osigurano objavljivanje podataka važno je i za korisnike kako bi odabrali odgovarajući proizvod osiguranja od prave kompanije za osiguranje. Najvažnije informacije odnose se na finansijske uslove osiguravajućeg društva (kompanije), prirodu samog osiguranja i karakter posredništva u osiguranju.
  - Osnivanje osiguravajućih društava (kompanija) trebalo bi da podlegne dovoljno strogim kriterijumima za dobijanje dozvole za rad. Posebnu pažnju zasluđuje ispitivanje prirode i adekvatnosti izvora finansiranja osiguravajućih društava (kompanija) kroz analiziranje poslovnih planova i zahteva za minimalnom vrednošću kapitala. Kontrolni bi takodje trebalo da se da podvrgne pouzdanost vlasnika, direktora i/ili viših rukovodilaca. Kontrolor osiguranja trebalo bi takodje da prati promene u vlasničkoj strukturi kompanija i utvrdi jasne uslove koji mora da se zadovolje u momentu kada se promena u vlasničkoj strukturi dogodi. Osiguravajuća društva bi trebalo da obavljaju isključivo poslove osiguranja a da im se osiguranje od rizika ograniči. I životno, od osiguranja stvari, trebalo bi odvojiti na način da se jedna aktivnost ne može pokrenuti da bi podržala drugu. Takodje bi, već u ranoj fazi razvoja tržišne privrede, trebalo razdvojiti osiguravajuća i reosiguravajuća društva.
  - Kontrolu osiguranja trebalo bi sprovesti tokom celog postupka rada osiguravajućeg društva a ona bi trebalo da zahvati različite aspekte poput, moralnog, etičkog, tehničkog i finansijskog. Kontrolor osiguranja trebalo bi da posebnu pažnju posveti obavezi da osiguravajuća društva tragaju za propisima koji su primenljivi na osiguranje. Konkretnije, kontrolor osiguranja bi morao da osigura da osiguravajuća društva:
    - Ispunjavaju ugovorne obaveze prema osiguranom licu (zakonodavna kontrola)
    - da su sve vreme likvidna kako bi mogla da ispune svoje obaveze

b) Reforma socijalnog i penzionog sistema

Penzioni sistem se suočava sa izazovima u smislu kontinuiteta. U 2002. godini učešće penzionog sistema u bnp iznosilo je oko 14 odsto (uključivo tri fonda i izdatke), i sposoban je da ispuni svoje obaveze isključivo zahvaljujući popuni iz budžeta u visini oko 7 odsto bnp. Reforme koje su do sada sprovedene u penzionom sistemu uspele su samo da zaustave rast deficita u penzionom sistemu ali ne i da ga smanje.

Stanje u penzionom sistemu je pod uticajem mnogostrukih faktora vezanih za promene u strukturi stanovništva, pada nivoa zaposlenosti, i prisustva sive ekonomije. Duži životni vek i niska stopa nataliteta, ispod nivoa potrebnog za prostu reprodukciju generacija, uslovili su starenje populacije. Broj stanovnika starijih od 60 godina povećan je u periodu od 1953. do 2002. od 642.674 na 1.732.219. U istom periodu, učešće ove starosne grupe u ukupnom broju stanovnika uvećano je od 9,21 na 23,1 odsto.

Ove tendencije, zajedno sa visokom stopom nezaposlenosti (34 odsto) i sve jačom sivom ekonomijom stvaraju veliku zavisnost od ove populacije i čine sistem nestabilnim.

Porast dela populacije iznad 60 godina starosti ukazuje na rizike i izazove javnim finansijama na polju socijalnog osiguranja i socijalne politike. Stoga je neophodno nastaviti sa reformisanjem penzionog sistema, socijalnog i zdravstvenog osiguranja, da bi se, na srednji rok, omogućilo smanjenje tih izdataka.

Pozitivni znaci:

U Srbiji su nedavno sprovedene važne reforme penzionog sistema. Decembra 2001. vlada je uvela značajne promene parametara iza kojih je, aprila 2003., usledio novi zakon o penzionom osiguranju kojim je:

- *Povećana starosna granica za penzionisanje za tri godine i to za muškarce sa 63 a za žene sa 58 godina starosti i utvrđen period radnog staža.*
- *Formula za indeksaciju penzija skinuta sa plata i preneti na aritmetički prosek cena i nadnica (takozvani švajcarski model), dok je učestanost indeksacije smanjena sa mesečne na tromesečnu.*
- *Da bi se učvrstila veza između doprinos i penzija uveden bodovni sistem.*
- *Imajući u vidu velik broj raznih oblika socijalne pomoći, složenost finansiranja i isplata kao i mnogostrukih kriterijuma izbirljivosti opcija, ceo sistem socijalnog osiguranja u Srbiji generalno je neadekvatno usmeren i kao takav nepravedan i nepodnošljivo skup. Da bi se pozabavili tim problemima, vlasti, uz pomoć Svetske banke, nameravaju da započnu preispitivanje sistema, zasnovano na tekućem istraživanju domaćinstava i odgovarajuće analize siromaštva. Izrada sveobuhvatnog nacionalnog okvira socijalnog staranja zasnovanog na adekvatnim kriterijumima i obezbedjenje olakšica u sistemu socijalnog staranja za nezaposlene, kao i prekvalifikacija, biće ključne mere.*
- *U naredne tri godine predviđaju se dalje reformske mere kako bi se penzioni fond stavio na zdravu osnovu, uključujući i modifikaciju formule doprinosi i pravila valorizacije ne bi li se smanjio element redistribucije i povećala veza između davanja i doprinosi, smanjio izbor zahteva za invalidna lica i dalje smanjivala/eliminisa ne-penziona socijalna davanja iz penzionog fonda.*

Savet preporučuje:

Da bi se osnažilo obezbedjenje penzionih prihoda u Srbiji i pokrenula kritična mašina ekonomskog rasta, vladina politika mora da se oslanja na sledeća četiri principa:

- *Obezbedjenje stabilnih pravila kojima se stimuliše dobrovoljno stvaranje i stabilno finansiranje planova pod sponzorstvom poslodavaca.*
- *Uvodjenje efikasnih načina za pojedince da dobiju adekvatan penzijski prihod*
- *Podršku dinamičnim potrebama poslodavaca.*
- *Stimulisanje formiranja kapitala*

Principi politike o kojima je bilo reči u prethodnom odeljku biće primenjeni u sledećim akcijama od strateške važnosti:

- *Uvesti posvećenost vlade programima dobrovoljnog penzionisanja iz radnog odnosa:*
- *Obrazovati srbijanskog radnika: Budući penzioneri mora da preuzmu veću odgovornost nego u prošlosti za štednju sredstava neophodnih za penzionisanje. Za postizanje tog cilja neophodno je obrazovanje. Prema istraživanjima, mali je broj radnika svesnih koliki iznos štednje je potreban da se prikupi kako bi se postigao cilj o penzionisanju.*

Poglavlje 13

TRŽIŠTE TELEKOMUNIKACIJA

Tržište telekomunikacija sastoji se iz dva dela: tržišta Srbije i tržišta Crne Gore

a) Srbija

Uprkos činjenici da je novi Zakon o telekomunikacijama završen, situacija na tržištu i dalje je nepromenjena. Pod novim Zakonom, usvojenim 2003. godine, osnovana je Agencija za telekomunikacije. Da bi preneo aktivnost na donošenju propisa sa ranijeg za to ovlašćenog tela ZJPTT, (Zajednice jugoslovenskih PTT) na Agenciju za telekomunikacije, proces tranzicije još traje i još nije dovršen,. U poslednjem stavu Zakona o telekomunikacijama definisano je da i će i Agencija i sam Zakon stupiti na snagu tri meseca od trenutka kada Narodna Skupština imenuje članove Saveta Agencije. Očekivalo se da će to biti početkom 2004. godine, ali zbog nejasne tekuće političke situacije moguće da je postavljenje odloženo za duži vremenski period.

Deregulacija u telekomunikacijama započeta je osnivanjem Agencije za donošenje propisa. Prema novom Zakonu o telekomunikacijama, liberalizacija tržišta fiksne telefonije dogodiće se 2005. Novi Zakon o telekomunikacijama je prelazni oblik sačinjen da se uskladi sa propisima EU.

Telekom Srbija je jedini operater fiksne telefonije u Srbiji i ima monopol na ključne usluge fiksne telefonije. Na tržištu mobilne telefonije dva su operatora dobili licencu: Mobtel i Telekom Srbija Mobilni. Tržište interneta je potpuno liberalizovano.

b) Crna Gora

Struktura tržišta telekomunikacija u Crnoj Gori se razlikuje od one u Srbiji. U 2001. godini, Republičkim zakonom o telekomunikacijama osnovana je nezavisna Agencija za donošenje propisa. Saglasno Zakonu o telekomunikacijama liberalizovane su kako usluge mobilne telefonije tako i interneta. Telekom Crne Gore je jedini operater fiksne telefonije a nove licence još nisu izdate. Dva su mobilna operatora dobila GSM licence, Monet i Pro Monte.

Pozitivni znaci:

- U toku je proces usaglašavanja sa propisima EU
- U toku su pripreme za osnivanje agencije za propise u Srbiji
- Dinamičan razvoj mobilne mreže

Savet preporučuje:

- Liberalizaciju i uređivanje propisa na tržištu fiksne mreže
- Liberalizaciju i uređivanje propisa na tržištu mobilne mreže
- Dalje uskladjivanje Zakona o telekomunikaciji sa propisima EU
- Razvoj direktiva interkonekcije

ŽIVOTNA SREDINA

Trenutno stanje

Tokom proteklih pedeset godina industrijalizacija zemlje je povećala nivo zagađenosti i doprinela degradaciji životne sredine. Nacionalni resursi su neometano eksploatisani a sa industrijskim otpadom nije se bavilo na odgovarajući način. Medjunarodni embargo je opteretio nacionalne prirodne resurse i zagađenje je u najvećoj meri bilo nekontrolisano, potpomognuto zastarelom tehnologijom. Devedesetih godina prošlog veka slaba ekonomska aktivnost je imala pozitivne efekte po životnu sredinu. Opšti kolaps ekonomske aktivnosti smanjio je zagađenje i pritisak na životnu sredinu.

Maja 2002. godine Skupština Srbije je donela Zakon o ministarstvima. Na taj način ona je osnovala Ministarstvo za zaštitu prirodnih resursa i životne sredine, sa nekoliko ključnih zadataka, kao što su:

- Sistematično i integrisano upravljanje prirodnim resursima
- Usaglašavanje sa zakonodavstvom EU o zaštiti životne sredine
- Doprinos programu ekonomskog razvoja
- Čišćenje crnih tačaka životne sredine

Zakon o zaštiti životne sredine još uvek je najvažniji akt zaštite u Srbiji koji reguliše sistem zaštite i unapredjenje životne sredine, uključivo prostorno planiranje, oporezovanje uticaja na životnu sredinu i gradjevinarstvo. Medjutim, zaštita različitih prirodnih resursa je podeljena medju raznorodnim institucijama, te Ministarstvo zaštite prirodnih resursa i životne sredine nema potpunu nadležnost nad primenom ovog Zakona. U cilju približavanja suštini zakonodavstva EU o zaštiti životne sredine i uvođenja drugih medjunarodnih standarda, 2001. godine je pripremljen novi Zakon o zaštiti životne sredine. Aprila 2002. dovršen je nacrt i podnesen Narodnoj Skupštini na usvajanje. U vreme pripreme drugog izdanja Bele knjige zakon je još čekao na usvajanje.

Srbija ne poseduje niti sistem kumulativne dozvole kojom se štiti životna sredina, niti dozvole za pojedine prirodne resurse, izuzev dozvole za vodne resurse. Odgovornosti za zaštitu životne sredine su veoma rascepkane i veći broj ministarstava izdaje dozvole u nameri da ograniči negativan uticaj izvesnih aktivnosti na životnu sredinu. Primer toga je gradjevinska dozvola koja se izdaje na bazi Zakona o izgradnji pomoćnih objekata (br. 44/95 i 24/96) a od strane Ministarstva za gradjevinu i urbanisticko planiranje. Zakonom može da se zahteva da se i pomoćni objekti ugrade u tehničku dokumentaciju za njihovu izgradnju radi oporezovanja uticaja na životnu sredinu. Pre izdavanja gradjevinske dozvole zeophodno je odobrenje na osnovu studije Ministarstva za zaštitu prirodnih resursa i životne sredine.

Velik je raskorak raskorak i usitnjavanje odgovornosti za zaštitu životne sredine, sa nedovoljno koordinacije izmedju raznorodnih struka i odgovornih institucija. Medju institucije koje nadgledaju i štite segmente životne sredine, pored Ministarstva za zaštitu prirodnih resursa i životne sredine spadaju i: Institut za zaštitu prirode, Institut za zdravlje, Ministarstvo poljoprivrede i voda., Agencija za reciklažu otpada, Republički hidrometeorološki institut. Medju ostala ministarstva sa kompetencijama koje se odnose na životnu sredinu spadaju: Ministarstvo privrede i privatizaciju, Ministarstvo gradjevinarstva i urbanog planiranja, Ministarstvo rudarstva i energetike, Ministarstvo transporta i telekomunikacija, Ministarstvo turizma.

U Srbiji postoje dve kompetentne institucije za kontrolu zaštite životne sredine: Republički inspektorat za zaštitu životne sredine, na republičkom nivou, i Opštinski inspektorat na lokalnom nivou. Opštine imaju sekretarijate za zaštitu životne sredine, ali sa ograničenom odgovornošću po pitanju životne sredine

Kao što je naznačeno u Saveznom zakonu o osnovnim principima zaštite životne sredine (1998), glavni izvor finansiranja zaštite životne sredine je savezni budžet. Da bi se prihodi uvećali, ekonomski instrumenti za zaštitu životne sredine koji su na snazi, uglavnom se poklapaju sa naplatom korisnicima utroška vode i odvoženja otpada. Nacrt zakona Srbije o sistemu zaštite životne sredine sadrži i odeljak o ekonomskim instrumentima koji detaljnije definišu upotrebu novih ekonomskih instrumenata za finansiranje zaštite životne sredine.

Tokom perioda međunarodne izolacije znatno je ograničena saradnja u oblasti životne sredine. Medjutim, proteklih godina je ratifikovano više važnih multilateralnih sporazuma o životnoj sredini. Glavni strateški cilj međunarodne saradnje je iskorak napred sa ostatkom regiona kroz punu reintegraciju međunarodne zajednice, postizanje dugoročno stabilne privrede i pristupanje Evropskoj Uniji. Otvoreno je više raznorodnih operativnih kanala međunarodne saradnje, sa različitim stepenom efikasnosti.

U trenutnoj teškoj ekonomskoj situaciji, zaštita životne sredine ne spada u najviše prioritete industrije. U celini uzev, u industrijskim granama vlada opšte odsustvo bavljenjem zaštitom životne sredine, i konkretno odsustvo adekvatnog bavljenja otpadnim materijama. Najveći deo vremešnih industrija je u svojoj osnovi zastareo i amotrizovan. Štaviše, ima i primera relativno novih industrija koje koriste zastatarele i po životnu sredinu neadekvatne tehnologije sa Zapada, što predstavlja znatan problem po okruženje i problem po potrebu budućeg usaglašavanja sa zahtevima EU. Istovremeno, u industriji su svesni da su adekvatno upravljanje životnom sredinom i čiste tehnologije od suštinskog značaja za konkurentnost na međunarodnom tržištu. Vlada još nije sačinila i usvojila sveobuhatan akcioni plan industrijskog razvoja uključujući i otvorena operativna pitanja zaštite životne sredine. Stavljanjem na svoje mesto efikasne propise zaštite životne sredine i prinudu njihovog poštovanja, restruktuiranje i privatizacija bi mogli da krenu u pravcu većih investicija, čistijih tehnologija i proizvodnih procesa. Prema ISO 14001 standardu upravljanja životnom sredinom, nema nacionalnog sistema izdavanja certifikata. Industrije sa standardom ISO 14001 dozvole su obezbedile od spoljnih organa za izdavanje certifikata.

Otpad je goruće pitanje zaštite životne sredine u Srbiji. Postojeći propisi o raspolaganju otpadom su neadekvatni, u primeni zastareli i otkrivaju jasno vidljive probleme zaštite životne sredine. Ne postoji organizovan sistem za prikupljanje, skladištenje, obradu ili odlaganje industrijskog otpada, uključujući i materije opasne po zdravlje. Mali je broj pogona za reciklažu otpada u Srbiji. Od trenutka kada bude usvojen, novim zakonom o zaštiti životne sredine odrediće se okvir za rukovanje otpadnim materijama iza kog će uslediti novi zakon o otpadnim materijama i drugi instrumenti koji pokrivaju sve aspekte rukovanja otpadnim materijama

Pozitivni znaci:

- *Veća pomoć iz inostranstva za zaštitu životne sredine i izgradnju objekata za reciklažu rezultat je unapredjene međunarodne saradnje zemlje*
- *Evropska filijala Komisije UN za zaštitu životne sredine odbrala je Beograd za domaćina Ministarske konferencije "Životna sredina za Evropu" u septembru 2007. godine.*
- *Da bi se odgovorilo pretnji različitih vrsta otpada životnoj sredini, preduzete su mere. Na primer, jula 2003., Savezna Skupština je usvojila Nacionalnu strategiju rukovanja otpadnim materijama.*

Savet preporučuje:

- *Prihvatanje nacrta zakona o sistemu zaštite životne sredine*
- *Dalje usaglašavanje sa zakonodavstvom EU*
- *Popularizaciju podizanja svesti kod gradjana*
- *Nastavak institucionalnog jačanja i gradnje kapaciteta*
- *Olakšavanje pristupa informacijama o životnoj sredini*
- *Intenziviranje saradnje po pitanjima životne sredine kako sa domaćim tako i sa stranim investitorima*
- *Popularizaciju čistije tehnologije, menadžmenta koji o životnoj sredini vodi računa i međunarodnih standarda za zaštitu životne sredine*

Poglavlje 15

HOTELIJERSTVO

Trenutno stanje

Pored pada aktivnosti u hotelijerstvu u protekloj deceniji, nedavni proces privatizacije i aukcijske prodaje bili su uspešni samo u izvesnoj meri. Izuzev nekoliko hotelskih objekata u centralnoj zoni Beograda, većina hotela je prodana po skromnoj, aukcijskoj ceni. Razlozi za takav neuspeh su različiti:

- Nepostojanje zemljišne knjige i nerešena vlasnička pitanja
- Loše stanje hotelskih objekata
- Po tekućim zakonodavstvom svi poslovi na dobijanju dozvola za poslovanje predstavljaju dug i zamoran proces sa neizvesnim rokom. Odgovarajući organi vlade nisu učinili ni najmanji napor na poboljšanju ekspeditivnosti i uprošćavanja skupog administrativnog postupka ili na olakšicama toliko potrebnog osavremenjavanja u ovoj grani delatnosti.
- Evidentan je višak nekvalifikovanih radnika starijeg životnog doba

Kao posledica, izuzev u nekoliko slučajeva, sektor hotelijerstva nije uspeo da privuče strane investitore. Produbljena politička kriza i, kao posledica - stagnacija privrede, dalje su umanjili popunjenost kapaciteta. Trenutna depresija na međunarodnom tržištu hotelijerstva čini se da nije imala veće posledice po stanje na lokalnom nivou.

Pozitivni znaci:

Verovatnoća je da će se formiranjem nove vlade i njenim aktivnim učešćem staviti tačka na tekuću situaciju u privredi, što će imati pozitivne posledice na sektor hotelijerstva.

Savet preporučuje:

Potstaci proces privatizacije i reagovati na pozive stranih investitora za aktivan vladin odgovor na pitanja kao što su:

- *Socijalni program dovoljno snažan da reši probleme sa viškom radne snage*
- *Aktivnost na smanjenju vremenskih i troškovnih prepreka za modernizaciju hotela*
- *Aktivnost na kompletiranju rezolucije oko prava uknjižbe/vlasništva.*

Kompanije koje su doprinele izdavanju Bele Knjige 2004.

- CA IB Zagreb
- OECD - Investment Compact for SEE
- Advokatska kancelarija Karanović & Nikolić
- Wolf Theiss
- British American Tobacco
- Price Waterhouse Coopers
- KPMG
- Deloitte
- HVB Bank
- Raiffeisen Bank
- Hypo-Alpe-Adria Bank
- Societe Generale Bank
- Raiffeisen Leasing
- Colliers International
- VELUX
- DUNAV - TBI
- Ericsson
- Tetra Pak
- BMP/Hyatt Regency Hotel Belgrade

Članovi FIC-a

